

Rodinné vztahy a jejich vliv na výchovu

Bc. Pavel Piškula

Diplomová práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Pavel Piškula
Osobní číslo: H17410
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Rodinné vztahy a jejich vliv na výchovu

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociologie rodiny, psychologie rodiny, rodinných vztahů a komunikace v rodině.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu, Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. ISBN 80-86429-58-X.

NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

WEISSENSTEINER, Friedrich. *Dcery Marie Terezie*. Praha: Ikar, 2005. ISBN 80-249-0619-8.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

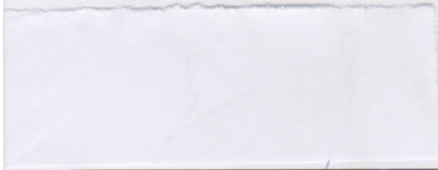
Datum zadání diplomové práce: 4. října 2019
Termín odevzdání diplomové práce: 24. dubna 2020

UNIVERSITA TOMÁŠE ŠTĚPÁNKA
Fakulta humanitních věd
Katedra pedagogiky
ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(předmět: učitelské a/či odborné výkony)

Jméno a příjmení: Mgr. Libor Marek
Datum: 11.11.2019
Kód práce: 112017
Jméno učitele: Mgr. Libor Marek
Kód učitele: 112017
Kód katedry: 112017

Úvodní slovo

Pracovní úkol
Pracovní podmínky
Pracovní nástroje
Pracovní metody
Pracovní postupy
Pracovní výsledky
Pracovní závěry
Pracovní poznámky
Pracovní přílohy
Pracovní příloha 1
Pracovní příloha 2
Pracovní příloha 3
Pracovní příloha 4
Pracovní příloha 5
Pracovní příloha 6
Pracovní příloha 7
Pracovní příloha 8
Pracovní příloha 9
Pracovní příloha 10

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21. 2. 2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce popisuje výchovu ve spojitosti se vzájemnými vztahy v rodině. Základem rodiny jsou vzájemné vztahy, které výchovu ovlivňují. Teoretická část je zaměřena na výchovu a vztahy v rodině, vycházející především z odborné literatury. Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum výchovy a vztahů v rodině na základě rozhovorů. Cílem diplomové práce je zjistit propojenost mezi výchovou v orientační rodině, do které se respondenti narodili, a výchovou v prokreační rodině, kterou respondenti založili, v závislosti na vzájemných vztazích v rodině. Záměrem a výsledkem této práce, za pomoci metody Interpretativní fenomenologické analýzy, je potvrzení přenosu provázanosti výchovy na základě vztahů respondentů z jejich orientační do prokreační rodiny.

Klíčová slova:

Rodina, orientační rodina, prokreační rodina, společnost, socializace, sociální pedagogika.

ABSTRACT

This diploma thesis describes education in connection with mutual relations in the family. The basis of the family are mutual relationships that affect education. The theoretical part is focused on education and family relationships, especially coming from the scientific literature. The practical part is focused on the research and education of family relationships on the basis of interviews. The aim of the diploma thesis is to find out the connection between education in the orientation family into which the respondents were born and education in the procreation family, which the respondents established, depending on the mutual relations in the family. The intention and result of this work, with the help of the method of Interpretive Phenomenological Analysis, is to confirm the transfer of the interconnectedness of education based on the relations of respondents from their orientation to the procreation family.

Keywords:

Family, family of orientation, procreation family, company, socialization, Social pedagogy.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A POJMŮM.....	12
1.1 ZKOUMÁNÍ TÉMATU V LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	16
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	17
2 VÝCHOVA	20
2.1 FILOSOFIE VÝCHOVY JAKO ZÁKLADNÍ POCHOPENÍ VZTAHŮ RODINY A VÝCHOVY	20
2.2 VÝCHOVA A RODINA	21
2.3 VÝCHOVNÉ CÍLE VE VZTAHU K VÝCHOVĚ A RODINĚ	23
3 RODINA.....	25
3.1 ČLOVĚK A ETIKA JAKO ZÁKLAD VLIVU RODINNÝCH VZTAHŮ NA VÝCHOVU	25
3.2 RODINNÉ VZTAHY	27
3.3 PROPOJENOST VZTAHŮ S VÝCHOVOU	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	33
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	33
4.2 VÝZKUMNÝ CÍL	34
4.3 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	35
4.4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	36
4.5 VÝZKUMNÝ VZOREK	37
4.6 TVORBA DAT	37
5 INTERPRETACE A PREZENTACE VÝSLEDKŮ.....	39
5.1 ROZHOVOR S BEÁTOU.....	39
5.1.1 Vztahy v orientační rodině	39
5.1.2 Výchova v orientační rodině	42
5.1.3 Výchova v prokreační rodině	43
5.1.4 Vztahy v prokreační rodině	45
5.2 ROZHOVOR S TAMAROU.....	46
5.2.1 Vztahy v orientační rodině	46
5.2.2 Výchova v orientační rodině	48
5.2.3 Výchova v prokreační rodině	48
5.2.4 Vztahy v prokreační rodině	49
5.3 ROZHOVOR S PATRICIÍ	50
5.3.1 Vztahy v orientační rodině	50
5.3.2 Výchova v orientační rodině	52

5.3.3	Výchova v prokreační rodině	53
5.3.4	Vztahy v prokreační rodině	55
5.4	ROZHOVOR S RADKEM	56
5.4.1	Vztahy v orientační rodině	56
5.4.2	Výchova v orientační rodině	57
5.4.3	Výchova v prokreační rodině	58
5.4.4	Vztahy v prokreační rodině	59
5.5	ROZHOVOR S ONDŘEJEM	59
5.5.1	Vztahy v orientační rodině	59
5.5.2	Výchova v orientační rodině	61
5.5.3	Výchova v prokreační rodině	61
5.5.4	Vztahy v prokreační rodině	62
5.6	SPOLEČNÁ TÉMATA	63
5.7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	68
ZÁVĚR		70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		75
SEZNAM TABULEK		76
SEZNAM PŘÍLOH		77

ÚVOD

Společnost je ve své podstatě shromáždění rodů, které se následně propojují v procesu vzájemných vztahů, vznikají další rodiny, které jsou často završeny potomky. Tito potomci se opět proplétají do dalších rodinných vztahů. Pokud se tento rodinný vztah rozpadne, tak se dále navazují nové vztahy a známosti tak, aby se mohly propojit vzájemně části těchto rodů spojením do další následné rodiny. Bez vzniku nové rodiny a její vazby na rodinu původní, ze které budovatelé rodiny přišli, by nebylo pokračování rodů, v podstatě ani života lidí na zemi. Samozřejmostí jsou vzájemné vztahy, které tím vznikají.

Život rodiny probíhá ve vzájemných vztazích, které se v průběhu času vyvíjejí. Z dětí se časem stávají rodiče, z rodičů prarodiče. Při narození se stávají děti součástí rodiny, kdy v počátcích života jsou jim předem dáni rodiče se vším příbuzenstvem, kteří žijí v určitých vztazích a vzájemných vazbách. Jak děti rostou, stávají se více součástí rodinných vazeb a vstupují do rodinných vztahů se základem, který získávají především od rodičů jejich výchovou, která se s přibývajícím věkem mění, stejně jako se mění život dítěte v dospělého člověka. Tento dospělý ve většině případů následně zakládá také svou rodinu. Začíná vychovávat své vlastní děti od narození až po dospělost a vychází při výchově z toho, jak byli sami vychovávaní v původní rodině. Při výchově mohou být inspirováni také výchovou od svých prarodičů, kterou získávají obvykle působením prarodičů nebo jen zprostředkovaně vyprávěním svých rodičů nebo prarodičů. Vzájemné vazby by měly následně pokračovat ve vztahu dětí k rodičům, kdy děti dosáhnou plné dospělosti a rodiče poté plní především úlohu prarodičů svým vnukům a vnučkám. Tato práce se zabývá především vztahy rodičů ke svým dětem ve vztahu k vlastní výchově od svých rodičů.

Tato práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabýváme rodinnou výchovou a vazbou na děti z historického hlediska v souvislosti s prací sociálního pedagoga. Zaměřujeme se především na život Jana Amose Komenského a také Marie Terezie. Dále se v teoretické části zabýváme výchovou v rodině z pohledu filosofie, propojení výchovy s rodinou a také se zabýváme výchovnými cíli spojených s výchovou a rodinou. Vycházíme také z rodiny, etiky v rodinných vztazích spojených s výchovou v návaznosti na rodinné vztahy a také propojenosti vztahů s výchovou. V praktické části vycházíme z metodologického výzkumu šetřeného kvalitativní metodou rozhovorů s osobami, které s výchovou dětí mají zkušenost v orientační i prokreační rodině. Zabýváme se autentickým přenosem vlastní výchovy od rodičů v orientační rodině a přenos této

výchovy do vlastní výchovy v prokreační rodině. Šetříme vzájemné vztahy v rodinách, které ovlivňují způsob a průběh výchovy v prokreační rodině s ohledem na vzájemné vazby v orientační rodině. Vycházíme z předpokladu přenosu výchovy z orientační rodiny na prokreační rodinu v závislosti na vazbách a vztazích v orientační rodině. Ať už vědomě či nevědomě můžeme přenášet pozitivní i negativní vzory a vazby do svých prokreačních rodin. Cílem této diplomové práce je zjistit ovlivnění rodičů ve výchově svých dětí na základě zkušenosti z orientační rodiny.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A POJMŮM

Současná rodina vychází z tradičního pojetí rodiny. Vzájemné vztahy v rodině určovaly následné směřování jejich členů v životě. V této diplomové práci vycházíme především z psychologických a sociálních podmínek rodiny. Nezapomínáme také na kulturní, ekonomické a biologické vlivy, které každou rodinu zásadně ovlivňují, stejně jako institucionální pojetí rodiny ovlivňující jejich členy právně, politicky, pedagogicky apod. V průběhu času se podmínky mění stejně jako se vyvíjí společnost a její přístup k jednotlivci. Ve vzájemných vazbách je rodinné pouto to, co člověka provází celý život. *Rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob* (Sobotková, 2001, s. 9). Výchova v rodině je vzájemná interakce na základě zkušenosti s rodinou, která je u každého jedince jedinečná a neopakovatelná.

V rámci rodinných vazeb dochází k vzájemné interakci. Kvalita a množství interakcí závisí také na výchovném základě. Je to především výchova vůči členům rodiny, ale také celé společnosti. Rodinné vztahy jsou specifické tím, že tyto vztahy jsou celoživotní. Vztah k rodičům, dětem nebo sourozencům jsou vždy, ať už negativní nebo pozitivní. Tyto vztahy se mění v důsledku vývoje rodiny stejně jako vývoje společnosti. Vzájemná podpora vazeb v rodině, stejně jako vzájemné vztahy ve společnosti, podporují jedince v jeho začlenění neboli v socializaci a svým osobitým přístupem jsou tyto vazby přínosem jak pro společnost, tak pro rodinu. V české literatuře ohledně rodinných vazeb vycházíme především ze života Jana Amose Komenského, který ve své době měl snahu ovlivnit společnost svými myšlenkami, ale za podpory rodiny, kterou ctil. V důsledku změn v toleranci víry a válečných let spojené s epidemiemi nemocí, na které nebyly léky, nebylo Komenskému dopřáno žít poklidný rodinný život. Jako ke své rodině se také choval k Jednotě bratrské, kterou vedl a se kterou konzultoval své působení jako duchovního ve spřátelených zemích.

Nejen jako státnice, ale také jako matka pečující o svou rodinu, byla osobnost Marie Terezie v době Rakouska-Uherska, jehož území zahrnovalo i České země. Snaha udržet celistvost území, které ji připadlo po smrti jejího otce, ale také starost o své potomky a rodinu celkově, se vzájemně prolínaly. Výchova člověka byla výchovou pro monarchii, stejně jako její děti byly součástí sňatkové politiky uplatňované z důvodu rozšiřování vlivu monarchie se snížením hrozby válečného konfliktu z důvodu příbuznosti ve vládních kruzích.

V cizojazyčné literatuře anglických autorů se rodina stává základem vzájemných vztahů v souvislosti s růstem a změnami ve společnosti, ale především v souvislosti se změnami v rodinách samotných.

1.1 Zkoumání tématu v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

V domácí literatuře jsme se zaměřili především na život Jana Amose Komenského. Důvodem je nejen jeho základ ve všeobecné vzdělanosti, kterou hlásal, ale také životní osud, který výrazně ovlivnil jeho rodinný život. Narodil se 28. března roku 1592. Ve dvanácti letech ztratil otce, matku a dvě sestry, patrně vlivem moru vyskytujícího se na českém území. Poprvé se oženil roku 1618 s Magdalenou Vizovskou ve Fulneku. Po bitvě na Bílé hoře se skrýval na různých místech na severní Moravě. Magdalena Vizovská zemřela roku 1622 i s jejich dvěma syny, patrně na morovou epidemii. Při odloučení od rodiny se snažil posílat dopisy, ve kterých se snažil rodinu duševně podpořit. Roku 1624 se podruhé oženil s Dorotou Cyrillovou. Roku 1627 se jim narodila dcera Dorota Kristina a roku 1628 druhá dcera Alžběta. Komenský už v té době pobýval v polském Lešně, následně cestoval do Anglie a pobýval také v Nizozemí a Švédsku. Roku 1648 se mu narodil syn Daniel, ale také mu téhož roku zemřela milovaná manželka Dorota Cyrillová. Roku 1649 se Jan Amos Komenský potřetí oženil s Janou Gajusovou. Po celý život Jan Amos Komenský nezapomněl na svého přítele z mládí Mikuláše Drabíka, který mu psal svá zjevení a ke kterým Komenský přihlížel při svých jednáních za Jednotu bratrskou. Mikuláš Drabík ovlivňoval Komenského především na základě vztahu, který se u nich vyvinul v době společných studií. Tyto vztahy Komenský ctil, třebaže mu přinášely v církvi těžkosti. Dne 15. listopadu roku 1670 Jan Amos Komenský umírá a je pochován v Naardenu, jihovýchodně od Amsterdamu (Kumpera, 2017, s. 123). Komenského vztahy k rodině se odrážely především v jeho duchovním založení, které vede k úctě vůči všem členům rodiny. Jeho orientační rodina se částečně skládala také z církve Jednoty bratrské, která se po smrti rodičů postarala nejen o jeho vzdělání. Součástí jeho dalšího života byla rodina, třebaže dvakrát v životě ovdověl, a také církve Jednota bratrská, kterou později vedl a vystupoval za ni při jednání se státníky v zemích, kde pobýval. Svou prokreační rodinu ovlivňoval svým působením, stejně jako se snažil ovlivňovat církve a vlády jednotlivých zemí nejen svým přístupem ke vzdělání, ale také svými myšlenkami. Jeho myšlenky jsou stále živé. *Konečným cílem veškerého vzdělání je přivést lidské bytosti k naplnění smyslu jejich existence* (Hábl, 2015, s. 102). Jeho pedagogické myšlenky přesahují do současnosti

a životní příběh je provázen snahou o naplnění rodinného života v těžkých dobách nejen pro Komenského.

V zahraniční literatuře je vztahově bohatý život Marie Terezie, která žila v letech 1717 až 1780. Její rodiče byli Karel VI. a Alžběta Kristina, rozená princezna Brunšvicko-Wolfenbüttelská, kteří neměli mužského dědice. Za sourozence měla Leopolda Jana (1716), který roku 1716 i zemřel, a sestry Marii Annu (1718) a Marii Amálii (1724), která zemřela roku 1730 (Herre, 1996, s. 13).

Marie Terezie se roku 1736 provdala se souhlasem otce z lásky za Františka Štěpána Lotrinského, což v té době nebylo běžné, po jehož smrti v roce 1765 se starala o čtyři syny a osm dcer. Marii Annu (narozenu roku 1738), Josefa (1741), Marii Kristinu (1742), Marii Alžbětu (1743), Marii Amálii (1746), Leopolda (1747), Johannu Gabrielu (1750), Marii Josefu (1751), Marii Karolinu (1752), Ferdinanda (1754), Marii Antoinettu (1755) a Maxmiliána Františka (1756). S výjimkou Johannu Gabriely, která zemřela již roku 1762, a Marii Josefy, která zemřela roku 1767, ostatní zahrnovala svou péčí a laskavostí (Herre, 1996, s. 149).

Marie Terezie se domnívala, že lidi lze zlepšovat výchovou. Využívala tehdejší metody ve stylu vtoukat než vlévat a způsoby vnucovat tresty než vedením k sebekázní. Před rozvojem osobnosti mělo přednost zařazení do společnosti a do státu. Cílem vzdělání bylo dosažení spásy na onom světě pomocí člověka přidržovaného na tomto světě k odpovídajícímu chování (Herre, 1996, s. 154). Snažila se umožnit poddaným alespoň osobní růst díky lepšímu vzdělávání (Herre, 1996, s. 228).

Marie Terezie v rozporu s tehdejší dobou měla ke svým dětem osobní mateřský vztah. Byla přesvědčena, že výchova má začít v okamžiku narození (Weissensteiner, 2005, s. 17). *Marie Terezie byla milující, ale přísná a náročná matka s pevnými a nezměnitelnými výchovnými zásadami. Intenzivně se zabývala pedagogikou a základem jejího výchovného kréda byla poslušnost, zbožnost a kázeň* (Weissensteiner, 2005, s. 19). Kladla velký důraz na stravu a osobní hygienu. *Královna rodila každý nebo přinejmenším každý druhý rok další dítě. Ale ze sedmnácti potomků, které přivedla na svět, jich osm zemřelo v dětském věku* (Weissensteiner, 2017, s. 5). Marie Terezie rodila v rozmezí věku dvaceti až devětatřiceti let, ke svým synům se chovala stejně jako k dcerám. Výchova synů na královském dvoře byla pečlivější, protože se předpokládalo, že by se mohli stát vladaři, a proto se jim ve výchově dostávalo větší pozornosti Vycházela především ze své orientační rodiny,

kdy jí otec Karel VI. zanechal především rozsáhlá území, které spravovala pod jí svěřenou vládou. Ve výchově v orientační rodině byla vedena především v lásce k Bohu, kdy rodina byla především součástí územního uspořádání království. Svou prokreační rodinu vedla se stejným zaujetím pro oddanost k duchovním hodnotám skrze církve stejně jako pro budoucí povinnosti vůči státu, kterému jako její vládci byli povinováni nejen vůči Bohu, ale také vůči svému královskému původu.

Podporovala talent a vlohy svých dětí, ale jejich směr v životě určovala výlučně sama. Jediná Marie Kristina se mohla provdat z lásky, ostatní nutila z dynastických důvodů do nešťastných manželství. Sňatková politika byla dána provázáním rodů vládnoucích dynastií, kde láska byla podružnou věcí (Weissensteiner, 2017, s. 14). Z toho důvodu byla výchova dětí Marie Terezie zaměřena na uchycení se u dvora. Šťěstí dcer nehrálo přední úlohu, důležitá byla povinnost k vyšším hodnotám a úvahy o svých dětech měla v dynastických kategoriích. Státní a rodinná politika k sobě nerozlučně patřily (Weissensteiner, 2005, s. 128). *Marie Terezie nebyla žádný pedagog, měla však přirozený výchovný instinkt. Byla milující, ale přísnou a náročnou matkou, která se podle svých sil starala o zdraví dětí a o jejich řádný duševní a tělesný vývoj* (Weissensteiner, 2017, s. 9). Císařští potomci měli sice ve volném čase i zábavu, ale nelze to brát jako bezstarostné dětství. Byl pevně stanoven denní rozvrh a zavedená rodinná pravidla. Na tvůrčí činnost nebylo místo, na osobní záliby a přání se nebral zřetel. *Císařské dcery vychovávali pro roli manželek a matek, syny pro povinnosti a úkoly vládařů* (Weissensteiner, 2017, s. 98). Výsledkem této výchovy byly vztahy, které vedly k dodržování dvorní etikety, ale k srdečnosti měly často daleko.

Základní kontakt se světem od narození poskytuje rodina. *To, jak jsme byli vychováváni, je základem toho, co jsme schopni poskytnout jako rodiče svým dětem* (Hines, Baverstock, 2016, s. 33)¹. Vzájemné působení v rodině v průběhu času zůstává zachováno. Rodiče působí na své děti, stejně jako děti působí na své rodiče. Tato vzájemnost se v průběhu času mění. Dítě čerpá od rodičů oporu v životě stejně jako zázemí pro svůj život, což se odráží v dospělosti péčí o své rodiče, kteří hledají oporu u svých dětí v těch životních situacích, které nastávají v průběhu stáří. *Rodina je skupina lidí, o něž pečujete, kteří pečují o vás*

¹ It, how we were brought up, is the basis of that, what we are able to provide as parent to our children.

a s nimiž jste stále ve spojení. Rodina má na vás silný a trvalý vliv (Hines, Baverstock, 2016, s. 93)². Ze vzájemných vztahů mohou její členové čerpat ve svém životě podporu nebo pomoc v nastalých životních situacích.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Společnost a její vzájemnost ve vývoji jedince je podstatou sociální pedagogiky. Zaměření na rodinu a její vzájemné vztahy jsou nedílnou součástí výchovného působení na člověka, kterému se primárně dostává výchovy v rodině. Výchovou v rodinách na základě vztahů dochází také ke změně ve společnosti, která se z rodin skládá. *Výchovný význam lokálního prostředí spočívá ve vlivech, které může uplatňovat na utváření osobnosti člověka. Budeme-li cílevědomě přispívat k jeho rozmanitosti, k zachování jeho funkčnosti, bude-li pro jedince stabilní a spojené s příjemnými prožitky, pak lze předpokládat, že bude podporovat pozitivní emoce, bude rozvíjet stabilitu osobnosti, dá člověku pocit bezpečí a jistoty* (Procházka, 2012, s. 124). Sociální pedagogika zkoumá a ovlivňuje celý život člověka se zaměřením na jednotlivce v kontextu společnosti, které je součástí. Prvotní socializací je výchova od narození, i když si výchovu dítěte rodiče nemusí uvědomovat. *Člověk je do světa vržen, místo ani čas si sám nevybírá. Výchovná činnost se pak jeví jako proces zespolečňování člověka záměrným ovlivňováním v souladu s danými kulturně-společenskými podmínkami a v dané době* (Kraus, 2014, s. 65). Je na každém, jak se chopí situace, kterou mu život předkládá. Vzájemnost ve vztazích provázejí člověka celý život.

Přivedením dítěte na svět se rodina snaží včlenit dalšího člena rodiny do hierarchie rodiny, stejně jako se snaží o zapojení všech členů rodiny do společnosti, které jsou všichni členové rodiny součástí. Vzájemné výchovné působení jednotlivců v rodině se odráží ve vzájemných vztazích, které jsou budované po celý život. Jejich kvalita a pozitivnost se odráží v rodinné soudržnosti stejně jako negativnost nejen v rodině, potažmo i ve společnosti, ale také poznamenání jedince těmito negativními vztahy.

Rodinné vztahy, především v souvislosti s výchovou, jsou středem zájmu sociální pedagogiky, která se snaží pedagogickými metodami působit na jedince i rodiny jako celek,

² The family is a group of people you care about, who care for you and with whom you are in contact. The family has a strong and lasting influence on you.

a v konečném důsledku na celou společnost. Stejně jsou také rodinné vazby zkoumány sociologicky, což je odraz výchovy a nepřímo také rodinného působení na jedince projevující se v celku, kterým je rodina a v souhrnu také společnost, která jedince obklopuje. Tím dává zpětnou vazbu nejen sociální pedagogice ve změnách celé společnosti, ale také výchovy jako působení jednotlivců na společnost odrážející se ve společnosti jako celku.

Sociální pedagogika se zaměřuje na všechny části lidského života se zaměřením na sociální vzájemnost mezi jednotlivci a společností. Socializace člověka začíná jeho výchovou, která začíná od narození, třebaže nemusí být záměrná. Stejně jako se snaží rodina začlenit dítě do společnosti, tak se snaží o vzájemné rovnovážné soužití v rodině. Sociální pedagogika jako pomáhající profese se snaží působit na všechny členy společnosti. Rodina je základní sociální jednotkou při reprodukci společnosti a vzájemné vztahy v rodině se přenesenou formou projevují ve společnosti větších částí, kterou jsou obec, stejně jako kraj a celý stát. Bez rodiny by nebylo základu společnosti a „zdravá“ rodina je základem „zdravé“ společnosti.

1.3 K základním pojmům

Tato práce vychází především z pojmů odvozených od rodiny, vztahů a výchovy. Za **rodinu** je považováno *dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd.* (Jandourek, 2007, s. 206). Z tohoto pojetí vychází, že rodina vzniká především tím, že se dítě stává součástí rodiny. Tím se naplní poslání rodiny a přestávají být pouhou společnou domácností. Z tohoto pojetí vychází vznik počátečních vztahů jedince se svým okolím, což bývá především rodina. Rodíme se do rodiny označované jako **orientační** (Matoušek, 1997, s. 141), což svým názvem evokuje prvotní orientaci ve vnějším světě od narození dítěte. V průběhu života jedinec sice opouští tzv. rodinné hnízdo, ale stále zachovává rodinné vztahy, které se promítají do rodiny, kterou tvoří narozením jeho dítěte, čímž vytváří **prokreační** rodinu (Matoušek, 1997, s. 141). Vzájemný vztah mezi orientační a prokreační rodinou se prolíná ve výchovných vzorcích, které jedinec nabyt v orientační rodině a čerpá z nich pro výchovu v prokreační rodině. Vzájemné vazby v rodinách také umožňují částečnou výchovu dětí prarodiči, při které dochází k posílení vzájemných vztahů v širší rodině a také k výchovnému působení vzájemnou pomocí mezi dětmi, rodiči i prarodiči.

Rodinné a vzájemné vztahy ve společnosti, jakožto začleňování jedince do společnosti, se nazývá **socializace** (Čáp, Mareš, 2001, s. 54), což je *celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se do společnosti* (Kraus, 2001, s. 54). Vychází ze **sociálního učení**, které je vědomé a dynamické a v konečném důsledku připravují jedince do společnosti, která ho obklopuje (Kraus, 2014, s. 64). Sociální učení je vázáno na mezilidské vztahy, pomocí kterých dochází především v rodině k vzájemné komunikaci, skrze kterou získávají všichni členové rodiny zpětnou vazbu na své názory a postoje.

Vývoj rodiny probíhá především ve vzájemných vztazích členů rodiny mezi sebou, ale také s členy společnosti, která je obklopuje. **Společenské vztahy** jsou vztahy mezi většími celky, jako jsou profesní příslušníci, národnosti nebo společenské vrstvy. Tato práce vychází především z individuálních vztahů mezi lidmi. *Osobní vztahy (meziobdobní, interpersonální, psychologické) jsou vztahy mezi členy rodiny, přáteli, spolužáky, mezi učitelem a žákem, blízkými spolupracovníky. Jsou to vztahy zcela určitých osob s jejich individuálními vlastnostmi* (Čáp, Mareš, 2001, s. 56). Stejně jako fenomenologie vychází z individuality každého jedince, také vztahy mezi jednotlivými lidmi jsou jedinečné a neopakovatelné. Bez osobního přístupu ve vztahu by došlo k pouhému předávání informací bez emocí. Ve vztazích v rodině dochází k **rodinnému cyklu**, který se projevuje v předávání a přebírání rolí, jako je role dítěte a následně rodiče, stejně jako se uchovávají rodinné tradice (Maříková, 2000, s. 67). Tyto tradice jsou v podobě rodinných výročí, způsobů slavení svátečních dnů apod. Vzájemné rodinné vazby, stejně jako vztahy mezi lidmi, jsou důležitou částí lidské pospolitosti a základem společnosti.

Ve společnosti je chápání **výchovy** především záměrné působení rodičů, učitelů, vychovatelů a výchovných institucí zaměřené na ty, kteří mají být vychovávaní, a to především děti a mládež. Je tím především myšleno ovlivňování vychovávaných záměrně a cílevědomě se zaměřením na určité výchovné cíle. Výsledkem výchovy je očekávané rozvinutí určitých vlastností, názorů, postojů a hodnot. *Výchova je proces, v němž se vyvíjejí a formují jak vychovávaní, tak vychovávající, vzájemně se ovlivňují ve společné činnosti, v pedagogické interakci a komunikaci, která je zvláštním případem sociální interakce a komunikace* (Čáp, Mareš, 2001, s. 248). Výsledkem výchovy je také vlastní seberozvoj projevující se vlastní autoregulací, aktivitou, sebedeterminací a sebevýchovou. Rozvinutá **sebevýchova** se projevuje především v cílevědomé a dlouhodobé snaze formovat sebe samého k vlastnímu vytyčenému cíli. Každý vychází

především ze svých zkušeností nebo zkušeností převzatých třeba od druhých, jako jsou přátelé, se kterými si sdělují své problémy a zkušenosti (Čáp, Mareš, 2001, s. 299).

Z filosofického hlediska je **fenomenologie** věda, která se zabývá jedinečnými skutečnostmi, tedy fenomény. *Fenomén je především vše, co se ukazuje ve zkušenosti. Přitom může jít o vnější zkušenost, v níž jsou nám dány „vnější“ věci (domy, stromy, auta), a o vnitřní zkušenost, v níž reflexivně vnímáme to, co se děje „v nás“ (přání, úzkosti, vjemy, úsudky). V obou případech je mi něco „fenomenálně dáno“* (Anzenbacher, 2010, s. 133). Fenomenologie je blízká **hermeneutice**, která se zabývá především interpretací toho, co slyšíme, co nás oslovuje, ale je třeba se také umět tázat. Naše bytí je v neustálém duchovním rozhovoru, s druhým člověkem, s textem, který čteme, ale také s dalšími duchovními výtvoři v podobě např. historických památek. Naše otázky nesmí brát nic jako úplnou odpověď, ale jako problém, který musíme být schopni prožít, pokud v něm chceme odkrýt všechnen jeho význam (Blecha, 2004, s. 153).

2 VÝCHOVA

Každé vzájemné působení člověka na člověka nás utváří, neboli vychovává přizpůsobením se ke komunikaci protějšku. Jsme součástí komunikačního řetězce, kde informace od nás odcházejí a také k nám přicházejí. Stejně jako hromadná komunikace může probíhat bez účasti jednotlivce, tak také společnost může fungovat bez účasti jedince. Stejně jako ve fenomenologii je každý člověk jedinečný s jedinečným životem, jsme také součástí hermeneutického celku, kdy chybějící části v jedinci by postrádal hermeneutický celek společnosti. V současnosti se sice rodíme jako jedinečné bytosti, ale přicházíme do vzniklé společnosti, kterou svou přítomností ovlivníme a na sklonku života opustíme. Proto se ve vzájemném soužití snažíme určitým způsobem chovat, stejně jako být do společnosti vychováni a svým působením společnost měnit, tedy vychovávat. Provázanost výchovy se společností se projevuje vzájemnou závislostí, kdy člověk přestává být soběstačný v zajištění si potravy i uspokojování svých potřeb bez závislosti na výtobytcích společnosti. Z toho důvodu je vzájemná výchova důležitým prostředkem vztahu člověka a společnosti. Ve většině případů jsme pouhými konzumenty toho, co společnost nabízí. Výchova tedy slouží k tomu, aby se jedinec byl schopen začlenit do současné společnosti stejně jako společnost je vychovávána k přijetí každého jedince, neboť bez jedinců by nebylo celku. Způsob a průběh výchovy nebo sebevýchovy ovlivňuje v počátcích života především rodina.

2.1 Filosofie výchovy jako základna pochopení vztahů rodiny a výchovy

Smyslem lidského konání se zabývá především filosofie. Vychází z podstaty lidské existence. Výchova sama o sobě je usměrňování člověka v jeho konání a jednání. Bez hledání smyslu výchovy ztrácíme směr, kterým se chceme ubírat, ale také smysl toho, co chceme po sobě zanechat. Z filosofického hlediska výchovou ovlivňujeme dění tohoto světa, fenomenologicky především sebe a své blízké, hermeneuticky jsme částí celku v podobě celé společnosti. *Filosofie výchovy zkoumá nejobecnější zákonitosti přípravy člověka k takovému vnímání světa, které mu pomůže orientovat se ve spletnosti a složitosti přírodních a společenských jevů a pomůže mu najít správnou cestu* (Balvín, 2011, s. 25). Život je hledání správné cesty pro každého jedince i celou společnost. Filosofický přístup dodává výchově základní myšlenku smyslu výchovy z hlediska společenského celku i dílčích celků v podobě rodiny. Výchova sama o sobě je o vzájemném působení. *Výchova je dvoustranný vztah, v němž nejsou zaměnitelné proměnné. Jiný je smysl jednání a způsob chování u vychovatele, jiný u vychovávaného* (Pelcová, 2010, s. 143). To odpovídá

smyslu výchovy, zda vychovávaný chápe záměr výchovy a je schopný a ochotný si výchovu vzít za své, ale také zda vychovatel chápe důsledky své výchovy do budoucnosti a zda je jeho výchova ta správná. Svým působením a přenosem svého úmyslu dochází k transcendenci, což je přesah z filosofického hlediska sebe sama skrze vychovávaného. Smyslem výchovy je převzetí osobní odpovědnosti za život, který je vychovávanému svěřený (Pelcová, 2010, s. 185). Výchova je především o vzájemném vztahu JÁ – TY, které definoval Martin Buber. Vyjadřuje tím vztah vychovatele – vychovávaného v reálném čase, kdy vychovatel přímo působí na vychovávaného. Každý reálný čas se ovšem musí stát minulostí, což je vyjádřeno vztahem JÁ – ONO, které se vyznačuje tím, že vychovatel může nad svou výchovou přemýšlet, ale už nepůsobí přímo na vychovávaného, neboť už není vychovávaný přítomen (Buber, 1993, s. 7). Ten neopakovatelný moment vzájemného vztahu působení se přesunul do trvalé minulosti. Tímto vztahem je dána skutečnost, že přítomnost je pomíjivá.

2.2 Výchova a rodina

Dítě se rodí do rodiny bez předsudků, bez výchovy a vzdělání, jen s životně důležitými reflexy a geneticky zakódovanou výbavou do života. První poznávání života je skrze rodinné prostředí se všemi jeho klady i zápor, které dítě vstřebává, ať už vědomě či nevědomě. V průběhu života, na základě výchovy a jiných životních zkušeností, si dítě a následně dospělý člověk vybírá svůj způsob výchovy, tedy sebevýchovy, a také prezentování sebe s ovlivňováním druhých. Výchova je proces probíhající v určitém čase. Na jedné straně působí vychovávaný, a na druhé straně všichni, kteří na něj výchovně působí. Vzniká tak vzájemné ovlivnění a tento proces je celoživotní (Skarupská, 2016, s. 27). Výchovu rozlišujeme na výchovu v širším smyslu slova a výchovu v užším smyslu slova. *Výchova v širším slova smyslu zahrnuje celý výchovně vzdělávací proces a je tak synonymem pro pojem edukace. Výchova v užším slova smyslu bývá v českém pedagogickém prostředí nejčastěji definován jako proces směřující k rozvoji jedincových potřeb, zájmů, postojů a chování* (Skarupská, 2016, s. 8). Výchova v širším slova smyslu vede jedince v průběhu života tím, že ho vede a ovlivňuje především z vnějšku, tedy prostředím, které ho obklopuje. Výchova jiným jedincem, komunikačním prostředkem skrze např. televizi, ale i divadlo nebo knihu, vede jedince k zamyšlení a tím i následně ke změně jeho názorů a postojů. Výchova v užším slova smyslu vede především k zamyšlení se nad konkrétním jedincem, jeho názory, postoji, a tím dochází k ovlivnění výchovného prostředí, které se učí od jedince

důsledků své výchova. Výchova je vztah mezi vychovávaným a vychovávajícím, třebaže je to vztah sebe se sebou samým v případě sebevýchovy. Vlastní sebepojetí je totiž také vztahem, ale sebe samého s vlastním nitrem.

Výchova se typově dělí na tři druhy. Výchova formální, která zahrnuje především institucionální vzdělávání ukončené výsledným výstupem v podobě vysvědčení. Výchova neformální se vztahuje k volnočasovým aktivitám a jejich výstupem je osvědčení nebo doklad o absolvování určitého kurzu. Výchova informální může být jedincem vědomé jednání, ale také nevědomé. Zahrnuje také vliv prostředí, které ovlivňuje každého člena společnosti (Skarupská, 2016, s. 10). Rodinné prostředí je převážně z výchovného hlediska informální, protože děti přebírají podstatnou část výchovy v rodině nápodobou toho, jak se v rodině chovají sourozenci a také rodiče. Vztahy ovlivňují výchovu stejně jako výchova ovlivňuje vztahy. Ve výchově se odráží také vztahy s kamarády, s okolím, ale také vztahy v rámci komunity. *Způsob výchovy je silně ovlivňován těmi zkušenostmi, které si dospělý přináší ze svého dětství z výchovy v orientační rodině a ve škole* (Čáp, Mareš, 2001, s. 314). Proto je podstatné ve výchově rodinné a školní zázemí, protože většinou celé dětství prožívá dítě v rodině a podstatnou část dětství také výchovou ve školním prostředí. Především rodinné vztahy a způsob výchovy v rodině výrazně ovlivňují následný charakter dítěte. Na základě kladného emočního vztahu rodičů k dítěti je podporována jeho svědomitost a vytrvalost spojená s kooperativností a altruismem. V opačném případě při záporném emočním vztahu, v extrémním vypětí zvláště, je podporováno u dítěte nesvědomitost, nedostatek vytrvalosti a v určitých případech také nedostatky ve vztahu k lidem, zhoršenou kooperativnost a zesílenou agresivitu (Čáp, Mareš, 2001, s. 318). Podpora dítěte a kladný přístup ve výchově je základem pozitivních vazeb v rodině. Výchova se dělí podle způsobu působení na dítě. Lewin rozlišuje výchovu autokratickou (autoritativní nebo dominantní), kdy je dítě vedeno příkazy, hrozbami trestů, omezeným respektováním přání a potřeb dítěte. Rodič je nadřazený nad svým dítětem, prosazuje své zkušenosti, úsudky a rozhodnutí s tím, že nenechává dítěti větší samostatnost a omezuje jeho iniciativu. Další možností výchovy je slabé vedení (liberální vedení nebo liberální výchova), kde částečně nebo úplně absentuje rodičovo vedení. Na dítě nejsou kladeny požadavky a pokud ano, tak není kontrolováno ani vyžadováno jejich plnění. Poslední možností výchovy je sociálně integrační (sociálně integrativní nebo demokratické), kdy rodič dítě vede k jasnému cíli s omezeným množstvím příkazů a podporou jeho vlastní iniciativy, kdy se snaží působit příkladem. Při výchově dochází často k diskusi vedoucí k danému cíli

(Čáp, Mareš, 2001, s. 304). Většina rodičů se snaží o sociálně integrační výchovu, která se projevuje také ve snaze školského systému stejným způsobem výchovy podporovat každé dítě v jeho rozvoji. Na základě rodinné tradice a vlastní zkušenosti dochází k autoritativní výchově, pokud chce rodič přimět dítě k splnění jeho povinností. Při rozpadu rodiny dochází naopak k slabému vedení dítěte vedoucího ke kompenzaci vzniklých rodinných problémů, které se mohou na dítě přenášet.

2.3 Výchovné cíle ve vztahu k výchově a rodině

Cílem člověka je v celoživotní úskalí překonávání překážek k dosažení cíle. Stejně jako výchova je celoživotní proces, tak rodina je nepřestávající koloběh života od dětí přes rodiče až po prarodiče. Cílem jedince je přispět něčím vůči sobě, ale protože je člověk tvor společenský, také pro své nejbližší, a tím se v jednotlivých jednotlivcích vše přenáší na celek. Nejbližším celkem, jehož jsme součástí, je rodina. Z filosofického hlediska se celkem se všemi jeho částmi zabývá hermeneutika. *Dnes je problémem hermeneutiky výklad, vysvětlení a pochopení textů, nauk, událostí, faktů atd.* (Anzenbacher, 2010, s. 137). Pochopení jednotlivce v kontextu celku bývá složité, subjektivně zabarvené každým, kdo se jedince snaží pochopit. V kontextu všech subjektivních částí je jako celek objektivní realita, bez subjektivních částí nerealizovatelná. Jestli chceme výchově a rodině rozumět, musíme vycházet z našeho předporozumění, které je podmíněno historií a způsobem předávání této historie, a to především jazykem. Rozlišujeme historii objektivní, tj. společnosti, do které patříme, a historii subjektivní, tj. naše jedinečná, individuální (Anzenbacher, 2010, s. 138). Stejně jako se prolíná hermeneutika s fenomenologií, které mají každé svůj náhled na lidské bytí, tak také se život jedince odvíjí od rodiny.

Na vlastní existenci by měl každý člověk pracovat neboli žít v procesu výchovy, a také vlastní výchovy, kterou je tzv. sebevýchova. *Povinností člověka je rozvíjet, realizovat, kultivovat jemu vlastní schopnosti, které jsou dány bezprostředně s jeho přirozeností jako člověka. Jde tedy o „povinnost k sobě samému“* (Anzenbacher, 2010, s. 299). V souvislosti s tímto tvrzením rozlišuje Kant povinnosti člověka, mezi které patří i jeho cíle. Je to především vlastní dokonalost, o kterou se každý snaží a nějakým způsobem realizuje, záleží ovšem na snaze o vlastní seberealizaci neboli sebevýchovu. Druhým cílem je cizí blaženost neboli odraz svého štěstí v druhých lidech, a tedy úspěch ve společnosti projevující se ve výchově ve společnosti a ke společnosti každého člověka (Anzenbacher, 2010, s. 298). Osobní rozvoj je podstatou individuální podpory společnosti, protože společnost se skládá

z individuálních lidí. Proto výchova jedince, a především výchova v rodině, je odrazem nejbližších vztahů mezi lidmi. Pokud se výchovou snažíme někoho změnit, měníme svým výchovným působením také sebe. Bez seberealizace a vlastního úspěchu nejsme schopni vychovávat ostatní, protože nemůžeme být vzorem ani příkladem pro ostatní. Úspěch blízkých lidí nás posouvá v životě dál v tom, že z hermeneutického hlediska jsme byli součástí jeho úspěchu, jsme jedinečným fenomenologickým článkem celku.

3 RODINA

Základem ve výchově i pro společenské soužití je rodina. Za rodinu je považován především rodič a jeho dítě. Za rodiče je považován ten, kdo se o dítě stará a vychovává jej. Biologickým rodičem se stává matka, která dítě porodí, a otcem ten, koho určí matka nebo otec, který se ke svému otcovství hlásí, pokud soud nerozhodne jinak, především na základě testu DNA, který z biologického hlediska otcovství vyvrátí nebo potvrdí. Ze společenského hlediska se rodiči stávají ti, kteří se o dítě starají a mají mezi sebou vzájemně se podporující vztah. Bez vztahu rodiče k dítěti zůstává v podstatě pouhý právní vztah, který určuje pouhé právní vztahy se svými náležitostmi, které nemusejí vejít v reálné jednání. Je tím myšlena vzájemná pomoc rodiče dítěti při jeho zapojení se do společnosti stejně jako pomoc rodičům v důsledku měnícího se zdravotního stavu vlivem nemoci nebo vlivem postupujícího věku rodiče.

Rodina je základem pro experimentování se soužitím s ostatními členy rodiny. Dítě se učí komunikací s ostatními. *Člověk je přece bytost společenská, která potřebuje vztahy a není schopna nekomunikovat* (Trélaun, 2005, s. 13). Co dítě dostane ve vývoji do výchovy v samém začátku života, to se mu přenáší v životě jako základ výchovy svých dětí, ať v pozitivním nebo negativním smyslu. Z historického hlediska a pohledu Bible vznikla rodina, a také započala společnost, stvořením Adama a Evy. To je počátek příbuzenství a vzájemného vztahu (Sokol, 2011, s. 149). Bez vzájemných vztahů a vazeb dochází k odcizení. Rozvětvení rodů a změny v různých pokolení vedly ke změnám ve společnosti a průběh rodinných změn ještě zdaleka není u konce. Minulost je poučná pro budoucnost stejně jako vývoj rodiny, který kopíruje vztahové změny v rodinách a ve společnosti. *Rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob* (Sobotková, 2012, s. 11). Rodinné vazby jsou celoživotní, ať už jsou jakékoliv. Nelze se zbavit minulosti, lze jen vlastním přičiněním tvořit budoucnost. Stejně jako Jan Amos Komenský pěstoval rodinné vztahy přes všechny nesnáze, které ho provázely, tak Marie Terezie se starala o rodinu, na které lpěla celý život.

3.1 Člověk a etika jako základ vlivu rodinných vztahů na výchovu

Podstatou vzájemnosti ve vztahu je zvnitřnění etických principů. Česká společnost zakládající si na křesťanských základech má podstatu etického chování v desateru. Jsou zde uvedeny základní principy mezilidských vztahů, které se vztahují i na rodiče.

Rozlišujeme etiku podle toho, odkud etické principy k nám přicházejí. Následně záleží na každém, jak k etickým otázkám bude přistupovat. *V případě, že si člověk (popřípadě společnost) sám vymezí etické zásady, jedná se o etiku autonomní. Jsou-li etické zásady stanoveny z vnějšku (společenskou autoritou, popřípadě Bohem, např. dekalog), jde o etiku heteronomní. Individuální etika se zabývá morálními otázkami jedince, sociální etika zase zkoumá tuto problematiku z pohledu sociálních skupin* (Jankovský, 2003, s. 23). Vlastní etické zásady se projevují ve společnosti stejně, jako etické zásady společnosti mají dopad na jedince. Rodina jako sociální skupina je spojena sociální etikou rodiny, která se promítá i v běžných věcech, kterými může být vzájemné oslovování. V některých rodinách může nadále převažovat vykání mezi rodiči a prarodiči, v méně častých případech také mezi rodiči a jejich dětmi.

Základem etického principu je svoboda člověka. Rozlišujeme svobodu vnější, která se jeví všem okolo, a svobodu vnitřní, která je skryta ve vlastní volbě. Vnější tlak může ovlivnit nebo donutit člověka k jednání, se kterým není vnitřně za jedno. Vnitřní svoboda je vlastní uvážení, jak člověk projeví svou vnitřní vůli ve vnějším světě. Následky projevu ve vnějším světě doléhají zpětně na vnitřní rozhodnutí, zda člověk udělal správně tím, že jednal podle sebe, nebo měl jednat podle snahy ostatních, třebaže s tím vnitřně nesouhlasí (Anzenbacher, 2010, s. 272). Stejně jako se rozhodují rodiče o budoucnosti svého dítěte, jsou vystaveni vnějšímu tlaku výchovy, kterou společnost od rodičů žádá. Vnitřní rozhodnutí, jak vychovávat své dítě, je privilegium rodiče, pokud svou výchovou nevstupuje do svobody jiných lidí. Svoboda sama o sobě je o volbě neboli vlastní vůli na základě vlastního poznání. Na základě svých poznatků nejen v rodině, ale i celkově, po posouzení všech možností a alternativ, provádíme rozhodnutí se všemi jeho důsledky. *Je to proces jeho seberealizace, kde hrají významnou úlohu rozum a vůle. Z každodenní empirie tedy vyplývá následující: Aby člověk mohl chtít, musí vědět (poznat), co vlastně chce, a na straně druhé je k vědění zapotřebí úsilí (vůle)* (Jankovský, 2003, s. 38). Život člověka se skládá z množství rozhodnutí, které promýšlí na základě svých vědomostí a možností. Stejně je to v případě rodinných vztahů spojených s výchovou. Každé rozhodnutí v životě má určitý dopad, protože kdyby nemělo následek, nemuseli bychom se rozhodujících chvílích rozhodovat.

Společnost a její proměny jsou součástí osudu jednotlivce stejně jako celku. Z filosofického hlediska jsme jedinečné bytosti, které mají jedinečný osud, vycházející z fenomenologického pohledu. Jsme také součástí osudu celého lidstva, v menším měřítku společnosti, která nás obklopuje, z hermeneutického pohledu uváděno. Náš osud je součást

rozhodnutí ostatních. *Člověk je snad svobodný, ale nevznáší se jakoby volně ve vzduchoprázdném prostoru, nýbrž nachází se uprostřed množství vazeb. Tyto vazby jsou však východiskovými body pro jeho svobodu. Svoboda předpokládá vazby, je na ně odkázána. Ale tato odkázanost neznamena žádnou závislost* (Frankl, 1995, s. 88). Svůj osud si vytváříme svými činy. Rodíme se do rodinného prostředí, svou rodinu si vytváříme a tím si vytváříme svůj osud. Nezáleží na tom, co udělají jiní, ale záleží na tom, jak si s tím poradíme mi. Náš život se promítá ve vztazích s ostatními stejně jako naše rozhodnutí ovlivňuje rozhodnutí ostatních. Už Cicero uznával, že člověk má v životě hodně rolí. Především vystupuje v pozici člověka, stejně jako ostatní lidé, ale z těch lidí je jeho ta jediná, originální, ať už ve vztahu k rodině nebo společnosti. Dále nám roli přináší osud nebo náhoda, která se projevuje tím, že jsme se narodili do nějaké rodiny, máme své postavení ve společnosti i v rodině. Poslední role je ta naše, jak na to všechno reagujeme, jak se ke všemu postavíme a jak se svou rolí ovlivníme sebe, rodinu i společnost (Sokol, 2016, s. 22). Každý má v rodině nezastupitelné místo, každý má svůj soukromý vývoj v celku rodiny a každý je v rodině nenahraditelný. Vzájemné vztahy odráží náš osud v souvislostech rodinných a společenských proměn, které život přináší.

3.2 Rodinné vztahy

Vzájemnost v rodině je podstatou výchovy nejen v dětství. Rodiče spoléhají při výchově svých dětí, že ve stáří jim budou oporou ve všem, co život přinese. Stejně děti očekávají, že v období dospívání jsou vedeni a podporováni rodiči, kteří je připraví na vlastní život. Tohle všechno je potřeba činit s láskou. Ta je z biologického, psychologického a sociálního, ale také spirituálního smyslu podstatou harmonie v rodině (Tavel, 2007, s. 76). Bez lásky je pomoc jen mechanická, pokud není obrácená v negativní pocit pomoci v podobě vzteku a útisku, který je nucením pomoci druhému bez vlastní kladné iniciativy k činu. Konkrétní životní osudy a společné soužití vede ke změnám ve společnosti odrážející se také v rodinných vztazích. *Vztahy vnímané v rodině jsou věnem – přesnější by bylo možná termín „výslužka“ – do budoucna. Jde o zcela konkrétní projevy a způsoby chování mezi konkrétními, blízkými lidmi. Obraz toho, jak reagovali, si mj. odnášíme do manželství. Můžeme ho buď přijmout, řídit se podle něj, nebo ho odmítnout, být přesvědčen, že „takto nikdy“* (Novák, 2007, s. 22). Vlastní životní příběh vede k tomu se od minulosti oprostít nebo si z ní vzít ponaučení a příklad, jak by člověk měl ve výchově v rodině pokračovat. Člověk se vyrovnává se svou minulostí v možnostech svých úvah, které jsou prožitými

zkušenostmi ovlivněny. Záleží na okolnostech a postojích všech, kteří jsou součástí blízké rodiny. Získáváme určité životní hodnoty, které se snažíme předat dále. Zkušenosti získáváme tím, co vidíme a tím, co prožíváme. Děti se od svých rodičů učí tím, že vidí, jak v životě přistupují k životním situacím a vytvářejí si vlastní hodnoty. Cenu svých hodnot získávají tím, jak tyto hodnoty vnitřně prožívají, jakou vnitřní hodnotu pro ně mají. Vidět rodinu v různých komunikacích s ostatními členy rodiny nebo jinými lidmi v nich utváří jejich vlastní vidění světa (Cline, 2014, s. 215). Z pozice rodiče předáváme další generaci historii svých postojů a myšlenek, které se naplno projeví v dospělosti dětí a jejich přístupu k životu po získání vlastních zkušeností se světem. Důležitým mezníkem v životě každé rodiny jsou vzájemné vztahy, které mohou pomoci v začátcích při zakládání rodiny. *Mladá česká rodina je obvykle značně vázána na rodiče, a to jak po stránce bytové, tak i materiální a jiné pomoci. Častější je vazba rodiny na rodiče ženy* (Novák, Šmoka, 2016, s. 71). Zkušenosti rodičů a možnosti dětí ve vzájemné podpoře v rodině umožňuje vytvářet vzájemnou podporu v situacích, kdy je potřeba vzájemné pomoci nejen při výchově potomků, ale také materiálním a sociálním zabezpečení všech členů rodiny. *Rodina je univerzální fenomén všech lidských společností. Struktura a fungování rodiny přímo souvisí s tím, jak je strukturována a jak funguje společnost* (Matoušek, 2014, s. 17). Vzájemné rodinné vztahy se v průběhu života mění stejně jako společnost. To obnáší nové problémy a starosti, ale také nové možnosti řešení. Vzájemné podporující vztahy v rámci rodiny jsou stále beze změny základem zdravého vývoje dětí a uplatnění rodičů v rodinné hierarchii po celý život. Na základě výchovy v orientační rodině dochází k přenášení vzorů výchovy do výchovy v rodině prokreační, kterou jedinci vytvářejí. Vzájemné působení při výchově na ostatní členy rodiny má v některých případech přesah do více generací, pokud se výchovné vzorce výchovy v průběhu času osvědčí a další generace je převezme do výchovy ve své prokreační rodině.

3.3 Propojenost vztahů s výchovou

Rodina a vztahy jsou nedílnou součástí života každého jedince. Ve výchově se mění přístup s ohledem na společenské změny, které se promítají do rodinných vztahů. Mezigenerační předěl s odstupem času doznává množství změn, které se projevují v přístupu rodičů k dětem, ale také dětí k rodičům. Výchova dětí se více zaměřuje na potřeby dítěte stejně, jako starost o rodiče v pokročilém věku se zaměřuje na jejich individuální potřeby s možností jejich uplatnění nejen ve společnosti, ale také v rodině. Vzájemné rodinné vztahy

napomáhají k uplatnění všech členů rodiny vůči všem ostatním členům společnosti, kdy společná rodinná historie napomáhá soudržnosti rodiny. Výměna rolí v rodině se označuje za rodinný cyklus, kdy se z dětí stávají rodiče a z rodičů prarodiče. Rodinné tradice a stereotypy se občas přenášejí po generace bez větších změn. Základem rodiny je mít rodinný cyklus, který vede k zachování rodu. Skládá se ze sňatku, narození potomka s následným školním obdobím a následným odchodem z domova se zakládáním vlastní rodiny (Maříková, 2000, s. 67). Rodina v konečném důsledku žije v reprodukci dalších potomků, při které jsou vzájemné vztahy důležité pro soudržnost širší rodiny. Při narušených vzájemných vztazích dochází k přenosu vzniklých vztahů na ostatní členy rodiny, kteří jsou stavěni před rozhodnutí, jak přistoupí ke vztahům mezi ostatními členy rodiny. Vzájemný vztah člověka v rodině s ostatními členy rodiny se odráží ve vztazích ostatních členů rodiny mezi sebou. *Člověk se stává osobou ne díky jakékoli „podpoře“ druhých, ale pouze tím, že je přijímán do vztahů, které jeho nezávislost nejen neruší, ale budují. Jsou to tyto vztahy, které mu osobní růst umožní* (Sokol, 2016, s. 216). Vzájemná podpora v rodině usnadňuje životní těžkosti všech členů rodiny tím, že vzniká vzájemná podpora a pomoc při vzniku rodinných problémů jednotlivých členů rodiny. Sociální život v rodině je o vzájemném působení mezi členy rodiny a činnostmi. Bez vzájemných vztahů by došlo k zániku společnosti (Eriksen, 2008, s. 67). Člověk je tvor společenský a samostatnost v uspokojování svých potřeb bez přičinění společnosti je v současné době v podstatě nemožné. Stejně jako společnost se stará o svou skupinu individuálních členů, tak se rodina stará o každého člena rodiny v rámci svých možností. *Žádný jiný typ výchovné instituce nedokáže rodinu nahradit v míře angažovanosti na osudu dítěte* (Matoušek, 2016, s. 18). Vlastní zainteresovanost o blaho dítěte od matky a otce je vždy vedena snahou o rozvoj a podporu dítěte, které je součástí života rodiny a nese s sebou rodičovskou zodpovědnost obou rodičů.

Základem výchovy v rodině a společnosti je připravit dítě na včlenění se do rodiny a společnosti, jeho přínos a uplatnění v rodině a společnosti s ohledem na jejich budoucnost, kterou si všichni vytváříme. *Smysl výchovy a vzdělávání spočívá tedy v tom, že každého mladého člověka je třeba poměrně dlouho vést, dotvářet a přivykat k tomu, co ho za pár let čeká: aby se dokázal postavit na vlastní nohy. To znamená, aby se dokázal postarat o sebe a své potomky, aby obstál ve své společnosti a aby případně dovedl převzít odpovědnost nejen za sebe, ale i za nějakou menší či větší lidskou skupinu. Bez toho všeho totiž lidé nemohou na světě být* (Sokol, 2016, s. 104). Základem rodiny je snaha o vzájemnou pomoc

a péči ze strany ostatních členů rodiny, starající se o sociální a společenské blaho na základě vzájemných vztahů v rodině. Společnost se stará o své členy méně osobně, ale s většími možnostmi v podobě lékařské, pedagogické, právní, pracovní a jiné pomoci, která se zaměřuje na jejich možné problémy, kterým se snaží předcházet a v případě jejich vzniku je řešit. Pozitivní rodinné vztahy jsou především podstatou pro duševní i zdravotní pohodu jejich členů, třebaže jejich vztahy jsou ovlivněny názory a postoji každého člena rodiny. Vzájemné rozpory se mohou brát jako překážky v rodinném soužití, nebo také jako obohacení o jiný názor, třebaže je to názor mylný. U malých dětí jsou omyly v myšlení pro dospělého člena veselé, ale u dospělého člověka vedou k odmítavé reakci.

Ve vztazích jsou vazby, které mohou být i opačné. Jedná se o pozitivní (podpůrné) vztahy v rodině, ale v opačném případě o obranné (nepřátelské) vztahy v rámci rodiny. Záleží na vzájemných vztazích v rodině, které se projevují určitou mocí nad ostatními členy rodiny nebo naopak závislostí na ostatních členech rodiny. Malé děti jsou závislé na svých rodičích, kdy rodiče nad nimi mají určitou moc, ale v průběhu života se s postupujícím věkem dostávají rodiče do závislosti na své rodině, která nad nimi přebírá určitou moc. *Klíčovými vazbami rodiny jsou jednak pouto mezi dospělými, jednak vazby mezi rodiči a dětmi. Nemalý význam mají i vazby sourozenecké a vazby členů nukleární rodiny ke členům širší rodiny.* (Matoušek, 2016, s. 65). Vzájemné vazby v rodině pomáhají v růstu jejich členů, ale také podporují pomoc členů v případě potřeby každého z nich. Výchova vedoucí k pospolitosti rodiny dochází k uvědomování si vlastních možností na základě získaných zkušeností být prospěšný pro rodinu a tím také pro své vlastní uspokojení potřeb. Napomáhá tomu zkušenost z orientační rodiny, která se přenáší do prokreační rodiny. Vzájemné rodinné vazby vedou k větším možnostem jedince v životě ve společnosti díky větší sociální podpůrné síti, které přinášejí pro jedince více možných vazeb na ostatní členy společnosti. Tím dochází k rozšíření možností členů rodiny k uplatnění ve společnosti, jejíž jsou součástí.

Výchovou dítěte k samostatnosti a začlenění do společnosti se lidstvo zabývá tisíce let. Zamýšleli se nad ní antičtí filosofové i novověcí myslitelé. V konečném důsledku se jedná o komplexní celoživotní proces v podobě předávání znalostí, dovedností, postojů a hodnot mezi generacemi. Rodiče zasvěcují své děti do rodinné historie, vzájemných vazeb i způsobu života rodiny. Rodinné hodnoty jsou pro její soudržnost hodnotné a důležité, vedou k pospolitosti rodiny, čímž podporují rodinnou stabilitu a rozvoj (Matoušek, 2016, s. 81). Vzájemné vazby provází rodinu v době životních změn. Průběh času je nezadržitelný

a vzájemné vztahy se mění stejně, jako se mění postavení jejich členů s měnícím se věkem jejich členů. Otázkou zůstává, jaká výchova je ta správná. *Ani v rámci jedné společnosti nepanuje jednota v názorech na správnou výchovu* (Matoušek, 2016, s. 81). Důvodem jsou měnící se společnost, společenské podmínky, vzájemné vztahy a další proměnné možnosti, které přináší čas, protože poznáváme minulost, žijeme přítomnost a pouze můžeme odhadovat budoucnost. Výchova v rodině a rodinné vztahy vedoucí k vzájemné podpoře jejich členů se za dobu trvání společnosti nezměnily, proto nelze na základě minulosti očekávat převratné změny v budoucnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Vzhledem k výzkumnému problému se pro praktickou část této diplomové práce jevil nanejvýš vhodný kvalitativní výzkum, který dokáže zachytit individuální zkušenost respondenta. Kvalitní výzkum vychází především z pochopení pojmů a vztahů aktérů sociální reality, protože základem výzkumu je upřesnění pojmů používaných ve výzkumu a chápání vzájemných vztahů mezi účastníky výzkumu (Švaříček a kol., 2007, s. 18). Vlastní zkušenost se zkoumaným problémem je předpokladem k pochopení vzájemných vztahů v této sociální realitě. *Kvalitativní výzkum dále stojí na známém poznatku, že platnost zkušenosti stoupá s mírou subjektivní účasti poznávajícího. Subjektivita badatele je vnímána jako přínos pro pochopení skutečnosti, čímž je uznána náročnost a přínos myšlení, neboť velcí badatelé se vyznačovali právě svojí subjektivitou: vymysleli vlastní problémy, které zkoumali vlastními metodami* (Švaříček a kol., 2007, s. 21). V žádném výzkumu nelze úplně vynechat vlastní subjektivitu z důvodu vlastního pohledu na výzkumný problém. Vycházíme ze své zkušenosti, kterou jsme v životě poznali. Životní zkušenosti vychází také z tradičních vztahů, které jsou založené na předešlých názorech získaných a utvrzených v průběhu života, někdy po několik generací (Chráska, 2007, s. 11). Rodinné vztahy jsou jedinečné zkušenosti každého člena rodiny z důvodu jedinečného úhlu pohledu na tyto vztahy.

Základem kvalitativního výzkumu je především jedinečné poznávání skutečnosti vycházející z fenomenologie, která upřednostňuje subjektivitu vnímání skutečnosti a tím připouští existenci více realit (Chráska, 2007, s. 32). Tato jedinečnost vnímání reality je snahou výzkumníka zachytit a následně srozumitelně vyjádřit subjektivní realitu. *Úkolem badatele je tedy vypátrat, jak sami aktéři rozumějí sociálním situacím a které důvody je vedou k určitému jednání* (Švaříček a kol., 2007, s. 19). K zachycení této subjektivní reality jsme použili polostrukturovaný rozhovor, na jehož základě jsme získali komplexní informace o studovaném jevu (Švaříček a kol., 2007, s. 13). Kvalitativní výzkum umožňuje poznat vlastní prožitek rodinného vztahu a s tím související výchovu, která v rámci rodiny probíhá.

4.1 Výzkumný problém

Rodinné vztahy jsou úzce propojené s výchovou v rodině. Mezi rodiči a dětmi se přenáší různé vzorce výchovy, které mají určitou platnost při přenosu z generace na generaci.

Základním výzkumným problémem tohoto výzkumu je vnímání výchovy v orientační a prokreační rodině z pozice rodiče, který byl vychováván a vychovává své potomky. Vycházíme z předpokladu, že na výchovu v rodině mají velký vliv rodinné vztahy, které mohou v konečném důsledku posílit výchovné vzorce z orientační rodiny do prokreační rodiny za předpokladu pozitivních vzájemných vazeb. Zaměřili jsme se na úplné rodiny s více jak jedním dítětem nejen v orientační, ale také v prokreační rodině. Vícečetné úplné rodiny umožňují více vzájemných vazeb, které mohou být přeneseny z orientační do prokreační rodiny. V případě kladných vzájemných vztahů je předpokladem přenesení těchto vztahů do dalších generací a tím zvýšení propojenosti pozitivních vazeb ve společnosti, která rodinu obklopuje.

Vzájemná propojenost mezi dětmi a rodiči má podpůrný efekt v pomoci dětem, ale také i podpoře starší generace. Tato podpora je závislá na vzájemných rodinných vztazích, které tyto vazby mají možnost utvrzovat s pozitivním dopadem na celou rodinu.

Výzkumným problémem je to, **jak vnímají rodiče přístup k výchově v orientační rodině a prokreační rodině**. Vycházíme především ze zkušeností respondentů s výchovou od svých rodičů v orientační rodině s jejich jedinečným vnímáním vzájemných vztahů mezi respondenty a jejich rodiči. Na základě těchto zkušeností získávají novou zkušenost tím, že se časem ocitají v roli rodiče a vychovávají své potomky v prokreační rodině. Tím získávají jedinečnou zkušenost mezi dobou, kdy byli vychováváni a současností, kdy sami výchovně působí na své děti.

4.2 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je popsat jednotlivé zkušenosti s výchovou v orientační a prokreační rodině v návaznosti na vzájemné vztahy v rodině. Výzkum se snaží popsat přístup respondentů k vlastní zkušenosti se vztahy a výchovou v rodině a také jejich následným přístupem k výchově dětí.

Hlavním cílem výzkumu je popsat, **jak jsou rodiče v prokreační rodině při výchově dětí ovlivněni rodinnými vztahy ze své orientační rodiny**. Ovlivnění vlastní výchovy vychází především z výchovy a vzájemných vztahů v orientační rodině, kdy respondenti byli ovlivňováni vztahy v rodině a vychováváním především svými rodiči. Založením vlastní prokreační rodiny dochází k tomu, že na základě zkušeností ze vztahů a výchovy v orientační

rodině vytvořili svou prokreační rodinu, která se skládá z dalších vztahů za přímého výchovného působení respondentů.

4.3 Výzkumná otázka

Respondentům v rámci výzkumu byly položeny otázky pro zjištění jejich rodinných způsobů výchovy a vztahů v rodině. Rozhovory byly vedeny pomocí polostrukturovaných rozhovorů, kdy respondentům byla dána volnost se k daným otázkám vyjádřit. Výzkumné otázky se zaměřovaly na tato témata:

SVO 1 – V jakých rodinných vztazích byli vychováváni rodiče ve svých orientačních rodinách?

Předmětem výzkumu jsou vzájemné vztahy mezi respondenty a jejich rodiči z pohledu respondenta. Subjektivní pohled na rodinné vztahy v orientační rodině je jedinečný fenomenologický náhled do subjektivního prožívání rodinných vztahů respondentů.

SVO 2 – Jak rodiče hodnotí výchovu, kterou sami zažili ve své orientační rodině?

Na základě vlastního hodnocení respondenti popisují vlastní zkušenost s výchovou od rodičů v orientační rodině. Výsledkem této výchovy může být rozšíření či zpřesnění jejich výchovných vzorů v subjektivním přístupu respondentů v samotné výchově v prokreační rodině.

SVO 3 – Jak rodiče vychovávají své děti?

Výzkum se zaměřuje na způsob výchovy v návaznosti na vzájemné vztahy v prokreační rodině, kdy rodiče si uvědomují způsob své výchovy v orientační rodině. Někdy si mohou upravovat nebo přebírat výchovu z orientační rodiny, v jiných případech mohou měnit způsob výchovy či dokonce zahrnout způsob výchovy ze své orientační rodiny.

SVO 4 – Jaké jsou rodinné vztahy v prokreační rodině?

Součástí tohoto výzkumu je zjištění, zda existuje vzájemná vazba ve vztazích v orientační a prokreační rodině. Vychází z předpokladu, že si respondenti na základě pozitivního hodnocení vztahů mezi rodiči v orientační rodině vzor těchto vztahů snaží přenést do vztahu se svým partnerem projevující se ve vytvořené prokreační rodině. Zároveň zjišťují vzájemné vztahy s partnery a dětmi v rodině.

4.4 Design výzkumného šetření

Výzkum této diplomové práce vychází především z výzkumného šetření pomocí Interpretativní fenomenologické analýzy (dále jen označení zkratkou IPA), která vychází především z fenomenologie, hermeneutiky a idiografického přístupu (Řiháček a kol., 2013, s. 9). Na základě těchto přístupů dochází k popisu zkušeností respondentů v souvislosti s jejich žitou zkušeností. *Souvislost s fenomenologií se projevuje v hledání individuální, a tudíž jedinečné zkušenosti člověka, jeho žité zkušenosti a v psychologii pak především prozkoumáváním toho, jakým způsobem je svět zažíván (zakoušen) konkrétními lidmi v konkrétním kontextu a čase* (Řiháček a kol., 2013, s. 10).

V souvislosti s hermeneutikou je nedílnou součástí také tzv. dvojitá hermeneutika, která vychází z toho, že se výzkumník snaží pochopit svou zkušenost v souvislosti s tím, jak chápe stejnou zkušenost respondent (Řiháček a kol., 2013, s. 11). *Hermeneutický kruh lze stručně charakterizovat jako takový druh interpretace, kde každé jednotlivé části lze porozumět jen z celkové souvislosti a celkové souvislosti lze porozumět jen pochopením jednotlivých částí celku* (Norreklit, 2006, in Řiháček a kol., 2013, s. 12). Zkušenosti získané výzkumníkem a obdobné zkušenosti nabyté respondentem vytváří jedinečný obraz výzkumníkova poznání na základě doplněného poznání od respondenta. Jedinečnost prožité situace člověkem ve své specifičnosti a jedinečnosti je výsledkem idiografického přístupu popisu, který se zaměřuje na jedinečný pohled člověka (Řiháček a kol., 2013, s. 12). Jedinečnost náhledu na životní situaci je podstatou vnímání jednotlivce průběhu celého děje.

Výzkumná otázka je v IPA primárně zaměřena fenomenologicky – na porozumění individuální zkušenosti a jejímu významu (Řiháček a kol., 2013, s. 12). Bez zkušenosti získané výzkumníkem není možné pochopit vyprávěnou zkušenost respondenta. Pro transparentnost celého výzkumu je ve fenomenologické perspektivě podstatná reflexe vztahu výzkumníka k výzkumnému tématu. Důležité je uvědomění si výzkumníka vlastní motivace ohledně zpracování tématu (Řiháček a kol., 2013, s. 17).

V podstatě neexistují pravidla, na co bychom se ve svých komentářích měli zaměřit (Řiháček a kol., 2013, s. 18). Osobní zpracování s vlastním náhledem výzkumníka přidávají výzkumu důležitou hodnotu vlastního pochopení tématu. *Interpretace podle IPA je úzce zakotvená v textu a přiznává, že je to vždy výzkumník se svým životním kontextem, kdo je jejím autorem* (Řiháček a kol., 2013, s. 22). Vztah k tématu je osobní invencí výzkumníka s cílem obsáhnout daný cíl výzkumu, který zkoumá pomocí této výzkumné metody.

4.5 Výzkumný vzorek

Základem při výběru respondentů je zachování homogenity výzkumného vzorku. Podstatné v tomto vzorku ovšem je, aby výzkumný vzorek dostatečně představoval daný fenomén, který je cílem výzkumu. U daných respondentů musí být sledovaný jev zaznamenatelný (Řiháček a kol., 2013, s. 13). Ve výzkumu formou IPA jsou respondenti vybíráni především formou záměrného výběru z důvodu, že pro ně bude daná výzkumná otázka relevantní (Řiháček a kol., 2013, s. 14). Výběr respondentů proto probíhal se základními kritérii, kterými bylo především rodinné zázemí v orientační rodině a také rodinné zázemí v prokreační rodině v souvislosti se vzájemnými vztahy, které se prolínají mezi orientační a prokreační rodinou.

Při výběru respondentů pro diplomovou práci byla zásadní homogenita výzkumného vzorku. Všichni respondenti bydlí ve Zlínském kraji, vyrůstali v úplné orientační rodině, ze které mají s rodiči vzájemné kladné vztahy, a žijí v úplné prokreační rodině. Věkové rozpětí respondentů je od třiceti osmi let do čtyřiceti osmi let věku. Založili si vlastní rodinu, vstoupili do manželství, které se do doby výzkumu nerozpadlo. V manželství vychovávají dvě nebo tři děti ve věku do patnácti let.

4.6 Tvorba dat

Při výběru respondentů jsem především vycházel z možných respondentů nacházejících se v mém okolí. Využil jsem především toho, že jsem se předběžně zeptal více kolegů ve svém současném i dřívějším zaměstnání, jestli s nimi mohu udělat rozhovor s otázkami na vztahy a výchovu v rodině, ve které vyrůstali a v rodině, kterou založili. Využil jsem také toho, že z větší části mi jsou známy jejich rodinné poměry, které odpovídaly homogenitě mého výzkumného vzorku.

Vybraným respondentům jsem po osobní komunikaci, kdy s rozhovorem souhlasili, sdělil účel svého výzkumu. Od respondentů jsem dostal informovaný souhlas se zpracováním rozhovoru s nimi s tím, že veškeré informace budou anonymizovány a jména změněna. Následně jsem poslal skrze mailovou komunikaci předem připravené otázky k tomu, aby se mohli na rozhovor připravit. Se všemi jsem se sešel osobně, rozhovor jsem zaznamenal ve zvukovém záznamu a následně zvukový záznam doslovně převedl do psaného textu k dalšímu zpracování. V přepsaném textu jsem očísloval řádky a nechal volný široký okraj pro psaní poznámek.

Při **analyzování rozhovorů** jsem postupoval následujícím způsobem, že jsem nejdřív zpracoval jeden případ a následně prováděl analýzu dalšího případu samostatně pro zachování fenoménu vlastního přístupu k tématu každého respondenta. V rozhovorech jsem respondentům nechával volnost ve vyjádření, kterou jsem se snažil nenarušovat otázkami, které by neměly souvislost s daným tématem (Řiháček a kol., 2013, s. 16).

Při analýze jsem jako první krok provedl **vlastní reflexi své zkušenosti s tématem**. Pocházím z úplné rodiny, kde rodiče mezi sebou měli úžasný vztah a byli si celý život oporou. Vyrůstal jsem se starším bratrem, se kterým mě pojí vzájemně přátelské vztahy, které se prohloubily po úmrtí obou rodičů z důvodu těžké nemoci. Založil jsem vlastní rodinu, ve které vychovávám tři dcery. S manželkou jsme si vzájemně oporou a ve výchově dětí se doplňujeme. Z výchovy od svých rodičů se snažím přenést vzájemnou podporu mezi sourozenci a také mezi rodiči a dětmi.

Dalším krokem bylo **čtení a opakované čtení** na základě přepsaných rozhovorů. V textu jsem se zaměřoval na výchovu přenášenou od rodičů respondentů do výchovy jejich vlastních dětí a také vzájemné vztahy mezi rodiči respondentů a následně mezi respondenty a jejich partnery.

Pokračoval jsem dalším krokem, kterým bylo vrácení se k **počátečním poznámkám a komentářům** u jednotlivých rozhovorů. Na základě odpovědí jsem si začal dělat ucelený náhled na rodinné vztahy v rodinách a vazbách mezi výchovu v různých generacích. Snažil jsem se části rozhovorů srovnávat do kontextu celku v podobě celkových vztahů a výchovy v rodině. Každý rozhovor jsem si několikrát poslechl a přečetl, abych v klidu pochopil i celkovou atmosféru rozhovoru, která může v daném tématu naznačit pocity respondenta při odpovídání na dané téma.

Následujícím krokem bylo **hledání souvislostí napříč tématy**, které jsem v rozhovoru zachytil. Především jsem hledal propojení mezi jednotlivými vztahy, nejen dětí k rodičům a rodičů k dětem, ale také rodičů v orientační a prokreační rodině mezi sebou.

Po tomto kroku jsem začal **analyzovat další případ** se stejnými kroky, které jsem doposud udělal. Postupně jsem tímto způsobem zpracoval všech pět rozhovorů použitých v této diplomové práci.

Posledním krokem analýzy bylo hledání vzorců napříč tématy, kdy jsem v jednotlivých částech rozhovorů hledal vzájemné spojení s dalšími rozhovory v jeden ucelený celek spojený v hermeneutickém kruhu.

5 INTERPRETACE A PREZENTACE VÝSLEDKŮ

Při rozhovorech, které jsem vedl s respondenty, jsem se snažil akceptovat podání jejich životního příběhu, který prožili a prožívají ve svých rodinách. Na základě vlastní zkušenosti v rodině, ve které jsem vyrůstal, jsem se snažil pochopit souvislosti ve vztazích v orientačních rodinách, které jsou vždy originální pohledem jednotlivých respondentů. Vnímání vztahů mezi rodiči, stejně jako mezi dětmi a jejich rodiči, se v průběhu života mění. Stejný příběh v opačném postavení respondentů probíhá v prokreačních rodinách, kdy vztahy mezi rodiči a dětmi vidíme z opačné strany vztahu a vztahy mezi rodiči, kteří nás vychovávali, jsou aktuální ve vztazích mezi respondenty a jejich partnery. Výchova v rodinách se také promítá do dalších vztahů, protože osvědčené a správné výchovné prostředky jsou často ověřeny časem při výchově v rodině. Respondentů bylo pět, z toho tři ženy a dva muži.

5.1 Rozhovor s Beátou

S paní Beátou se osobně znám ze studia na škole. Pochází z vesnického prostředí, kde trávila své dětství. Její maminka už ovdověla, ale pravidelně ji navštěvuje. Beátě je čtyřicet osm let a je vdaná. Vychovává dvojčata, syna a dceru ve věku patnácti let. Zaměstnání ji zabírá čas také o víkendech a svátcích, pracuje v sociálních službách. Manžel si uzpůsobuje pracovní dobu podle potřeb ve svém podnikání. Ve svém volném čase se oba manželé snaží trávit co nejvíc času se svou rodinou.

5.1.1 Vztahy v orientační rodině

Paní Beáta vyrůstala v harmonické rodině. Vzájemné vztahy mezi jejími rodiči byly velmi dobré *naši měli hezký vztah*, a jejich soužití bylo po celou dobu harmonické *byli spolu celý život vlastně až do tatínkové smrti*. Beáta měla od rodičů do života, ohledně vztahu otce s matkou, pozitivní vztahovou vazbu, ve které vyrůstala. Rodiče měli genderově rozdělenou roli. *Moje maminka je taková ta klasická hodná paní, taťka byl takový dominantnější typ, ale měl mamku hrozně rád*. Vzájemná opora rodičů bývá základem dobrých vztahů také mezi rodiči a jejich dětmi. Rodinné rozepře většinou neřešili před svými dětmi, *já jsem nikdy nezaznamenala jako, nějaké mimo běžné hádky, nějaké konflikty*. To se projevuje také v současném vztahu mezi Beátou a matkou, *k mamince mám úžasný vztah*. Vzájemný vztah se projevuje i oslovováním rodiče, který vyzdvihuje vzájemnou citovou vazbu. *Prostě je to*

maminka. Nikdy bych neřekla, ani teď, máti nebo takové nějaké slovo, bych nepoužila. Tyto vztahy se projevují v současnosti oproti minulosti vůči matce, které Beáta označuje za mnohem lepší, jako nyní, než když jsem byla dítě. *Tam jsem měla takový ten vzdor, vůči matce, takže tatínek byl taková ta modla.* Po úmrtí otce je více vázaná na vztah s matkou, což se projevuje i v oslovování, které vyjadřuje srdečnost ve vzájemném vztahu. Vzájemný vztah rodičů se také vyvíjel postupem času, který žili v rodinném životě. V průběhu času se projevil tím, že *byly spolu od nějakých jejich třidvaceti let.* Tím, že matka Beáty ovdověla, ztratila svou životní oporu a Beáta životní oporu jednoho z rodičů, kterého si vážila.

Beáta vyrůstala se sourozencem. *Mám bratra, který byl o šest let mladší.* Věkový rozdíl často vyvolává určité rozepře mezi sourozenci. *Tam byly takové trošku konflikty, z titulu rozdílu věku.* Rozdíly mezi sourozenci často vyvolává přístup rodičů k jejich dětem. *Já jsem byla taková ta tatínkova holčička, a zas naopak, to bylo ve vztahu maminka s bráchou.* Upnutí se otce na prvorozené dítě bývá obvyklé. Jako prvorozené dělá větší pokroky než mladší sourozenec a je dříve vyspělé v myšlení i činnostech, na kterým obvykle otcům více záleží než matkám.

Beáta vyrůstala v rodině, kde se kladl větší důraz na rodinnou pospolitost. Projevovalo se to v trávení volného času v rodině. *Sem tam nějaký výlet, ale neměli jsme auto, takže se to všechno točilo kolem domu.* Prázdniny trávili také společně v podobě *nějaké společné dovolené,* kterou občas trávili v blízkém zahraničí. Vše se většinou točilo kolem toho, že bydleli na vesnici v rodinném domě. *Měli jsme velký dům se zahradou.* To obnášelo také povinnosti pro Beátu, které z této situace vycházely. *Chodila jsem do pekárny pro chleba, to jsem měla jako povinnost.* Ovšem povinnosti dětí v rodině nemusí být pro ně jen nepříjemné. *Hrozně ráda jsem tam chodila, takže to vím, že jsem měla jako povinnost, nákupy v obchodě nějaké a jinak jako povinnost jsem musela někdy hlídat bráchu.* Pomoc staršího sourozence s mladším i v současné době nese odlehčení při domácích povinnostech pro rodiče. Život na obci přináší oproti městskému životu více trávení volného času v tomto prostředí. *Všechno se točilo spíš jako na té vesnici.* Důvodem byla dostupnost města a také možnosti, které obec nabízela. *Nebylo těch činností, jako je dneska, nebyly ty možnosti.* Život na obci nelze ztracovat, *ale jako bylo to fajn, bylo to jiné.* Život v obci přináší také více vzájemných vazeb bez obranného valu anonymity pro osoby, které v této obci žijí.

Rodinný život přináší také snahu rodičů o úspěch svých dětí. Snaží se o jejich dobrý školní prospěch. *Mívala jsem samé jedničky, brácha se učil hůř.* Při výběru střední školy přání rodičů nekorespondovalo s přáním Beáty. *No tatínek si strašně přál, abych vystudovala tu a tu školu, jako motivoval mě k tomu. Vystudovala jsem to, ale nebylo to to, co jsem chtěla.* Rodinné ambice ve vzdělání jejich dcery vycházely také z jejich studijních úspěchů. *Nějak mě za známky jako nějak netrestali, já jsem se dobře učila.* Následně pokračovat na další škole Beáta odmítla. *Ale měli takové nějaké ambice, abych si udělala vysokou školu, a to jsem ji nedělala, hned po té střední. Ale nijak mě k tomu nenutili, jako že bych měla nějaký stres.* To odpovídá vzájemnému vztahu, který vycházel ze vzájemné podpory a také tolerance v rodině.

V rodině měla Beáta také domácí povinnosti. Jejich plněním se snažila i potěšit. *Vždycky o prázdninách jsem chtěla udělat mamce radost, tak jsem vždycky uklidila celý dům.* Také pravidelně chodila nakupovat chleba. *Vím, že jsem tam měla vždycky pět korun, a pekárna byla pět domů od našeho.* Tyto nákupy byly Beátou brány jako velmi příjemná povinnost. *Hrozně ráda jsem tam chodila.* Při vzpomínkách na své mládí často vzpomínáme na povinnosti, které v současné době bereme jako příjemnou vzpomínku.

V každé rodině dochází k tomu, že se dítěti něco povede či podaří. Většinou za tento úspěch následuje odměna. U Beáty to byl úsměv. Provázel ji dobrý pocit. *Tak proto to dítě, teda jak si vzpomínám, proto jsem to asi dělala, že byli rádi, pochvala... Dostala jsem vždycky pochvalu, slovní.* Odměna v podobě utvrzení vzájemného kladného vztahu jí bylo nade vše. *Nikdy to nebyly odměny jako materiální, vždycky slovní.* Na žebříčku hodnot může být odměnou radost rodičů víc, než si myslíme, a dítě to umí i po letech náležitě ocenit.

Jako dítě se ovšem také občas něco nepodaří nebo nevyvede. Rodiče na to také uměli patřičně zareagovat, ale fyzické tresty nepoužívali. *Mamka vždycky nadávala, tatka byl takový typ autoritativní, že jako spíš na pohled. On byl jako hrozně hodný, v životě nás neuhodil, si nepamatuju, že bych od tatínka dostala.* Její otec měl přirozenou autoritu. *Tam stačilo, že měl tmavé černé oči, že přišel do dveří, postavil se, podíval se těma očima a už jsme byli zalezení, takže tam to stačilo jenom, že přijde tatka.* Vzájemný vztah rodiče s dítětem se projevuje také tím, jak dítě ke svému rodiči vzhlíží, jak si ho váží. U Beáty převažovaly kladné rodinné vztahy, což se projevuje také v současném vztahu k matce.

Vztah rodičů k dítěti se projevuje také v důvěře, kterou svému dítěti dávají. Tolerance vůči dítěti se projevuje ve volnosti, kterou mu dají v životě. *Neměla jsem úplnou volnost.*

Vztah k prvorozenému dítěti se může projevit snahou ho více ochránit. *Vím, že jsem musela být dříve doma, že jsem tím i argumentovala, že bych chtěla dojít někdy později. Někdy mi to dovolili, někdy ne.* Je to volba a odpovědnost rodiče vůči svému dítěti, což Beáta brala jako právo rodiče.

Každé dítě chce být také od rodičů pochváleno. *U nás se chválilo ústně. A jako, když nám něco koupili, tak si nepamatuju, že by to bylo něco za něco.* Ve vzájemném vztahu je pochvala odezvou na to, že dítě udělá správnou věc a snaží se ho odměnit. *Možná drobnosti, ale to si nevzpomínám, že to nebylo asi to primární, vždycky to byla pochvala, ústní, a myslím si, že tak co si pamatuji, tak o to jsem víc stála.* Cenu odměny Beáta odměřovala od rodinných vztahů. *Že jsem se snažila dělat věci i pro tu pohodu doma.* Vzájemnost mezi rodiči a Beátou byl a je důležitou součástí jejího života.

Na základě vzájemné důvěry probíhá také důvěra ve svěřování se rodičům se svými starostmi, což Beáta nedělala. *Ne. Já třeba osobně moc ne, protože v té době, kdy já jsem vlastně vyrůstala, nebylo to běžné.* Vztah rodič a dítě pro ni představovalo určitou vzájemnou úctu k tomu, aby osobní věci řešila sama. Předpokládala, že je to tak správné. *A co jsem se tak bavila třeba s kámoškama mého věku, nebo bavíme se ještě teď, ani jedna z nich.* Doba jejího dětství byla více uzavřená v osobních věcech než dnes.

5.1.2 Výchova v orientační rodině

Rodiče paní Beáty se snažily vychovat své děti podle sebe. *Nechávali nás vyrůst.* Nesnažili se o přehnanou výchovu, ale také jim nedávali úplnou volnost. *Prostě udělali z nás, myslím si, že svobodné, samostatně přemýšlející bytosti, které mají svůj názor, respektovali nás takové, jací jsme byli a jsme...* Bez určité svobody ve svém životě by nemohla dospět ve vztahu ke své matce k obětavé snaze ji pomoci v jejím životě, který je propojený s životem Beáty.

Ve výchově dochází také k rozdílným názorům, třeba na školu. *Asi, jak jsem vzdorovala, třeba jak jsem nechtěla být na té střední škole, že jsem chtěla zpátky domů. Ale dneska to přičítám tomu, že to bylo tím, že ve čtrnácti mě šupli na internát do Brna a dneska, když to vidím, že dcera má tento věk, tak si ani neumím představit, že bych ji měla šupnout do Brna na internát, ale jako vím, že to naši chtěli, protože to byla tak prestižní škola, že to bylo jakoby, že to dělali pro mě.* V zájmu dítěte rodiče lpěli na tom, aby měla vystudovanou dobrou školu, třebaže se jí tam nelíbilo. Dávala jim to jasně na vědomí,

ale když jsem chtěla zpátky, tak říkali buď tam, zůstaň tam, že v té době jsem rozzlobená byla... Neodvážila se jít proti jejich vůli, protože v jiných případech v nich měla zastání a věděla, že ji nutí k setrvání na škole z důvodů, které považovali za důležité. Tím bylo kvalitní vzdělání pro jejich dceru.

To ovšem nemělo vliv na kladné hodnocení svých rodičů. Dokonce si bere jednoho z rodičů za svůj vzor. *Já si myslím, že taťka. Byl to takový hrozně slušný chlap a rovný. Hrozně rovný. Takových lidí bez pokřiveného charakteru jako je hrozně málo...* Mít za vzor vlastního rodiče je pocta jejich výchově, protože vzhlízet k vlastním rodičům je potvrzení toho, že své dítě vychovali takovým způsobem, aby si jich dítě vážilo celý život, což není samozřejmost.

5.1.3 Výchova v prokreační rodině

Na základě zkušeností z vlastní výchovy od rodičů přichází také zakládání vlastní rodiny a výchova dětí. Pro Beátu výchova dětí spojená s rodičovstvím je důležitou částí života. *Pro mě znamená především zodpovědnost. A obrovskou zodpovědnost.* Participovat na jejich výchově je jejich přípravou pro život, který je čeká.

Výchova dětí probíhá ve vzájemném vztahu. Ve vztahu dochází k tomu, že děti se snaží vyrovnat rodičům. *Vydobyli si to postavení, že se staví do role rovnocenné bytosti, což snažím se jenom korigovat směrem dolů.* Rodiče by měli mít určitý vliv na své děti, především při jejich rozhodování na základě vlastních zkušeností rodičů. *Ale že by byli podřízení, to asi není dobré slovo, podřízení.* Vzájemný vztah ve výchově pokládá za důležitý.

Snaží se také svým dětem věnovat. *Společně jezdíme na výlety, chodíme plavat, na dovolenou jezdíme, tak různě.* Zaměřuje se také na každé dítě zvlášť, protože jsou dvojčata a hodně času tráví spolu, školu nevyjímaje. *Někdy si děláme holčičí večer a někdy klučičí večer. Že vezmu jednoho zvlášť, oni si to hrozně užívají, protože si lezou na nervy tím, jak jsou pořád spolu, takže i ty aktivity se snažím někdy dělit mezi děti.* Strávený čas s dětmi považuje za důležitou součást svého a jejich života.

Stává se, že se dítěti daří. To nezůstává ani u Beáty bez odezvy. *Mám radost jako matka, mám radost za ně, že mají radost ony.* Pocit úspěchu je oboustranný. *Tak každé rodič chce vidět svoje děti veselé, šťastné...* Radost z úspěchu je o to větší, když se o ni může podělit.

Jestli se něco dětem nepodaří nebo dostanou poznámku, tak se to snaží Beáta řešit. *No tak spíš zjišťuju důsledky i ty důvody.* Vzniklý problém řeší podle toho, jestli je poznámka dána

po právu. *Takže... někdy nadávám. Pokud je to oprávněné.* Rozlišuje, zda si myslí, že poznámku má její dítě po právu, zda je to za to, že něco udělalo špatně. *Takže přijde na to, co je to slovo špatné a s čím nesouhlasím...* Když jí přijde, že je dítě trestáno neprávem, je schopná se za něj postavit. Stejně může mít dítě svůj názor odlišný od rodičů. *Je spousta věcí, s čím nesouhlasím, ale je to téměř dvougenerační střet, rozdíl názorů a musím prostě respektovat, že ty děti v patnácti mají svůj názor...* Ovlivnění jejich názoru je jedna věc, ale vnucování svého názoru nebere jako správné řešení.

Každé z jejich dětí má domácí povinnosti. Ty vycházejí také z pracovního zatížení, kdy není nikdo doma. *Tak mají povinnosti už jenom to, že chodí, když jsem na dvanáctce a manžel v práci, že se o sebe musí starat.* Přizpůsobují se tomu, že rodiče nejsou v dosahu a děti jsou už dost vyspělé se o sebe postarat. *Odpoledne, že si musí připravit jídlo, které byt' mají navařené, nebo si musí obstarat jídlo. Už to mi přijde jako velká povinnost.* Mezi povinnosti se řadí také úklid, který mají její děti rozdělený. *Každou sobotu musí vysát. Ano, každý jedno patro v domě.* Své povinnosti mají také rozdělené. *Dcera chodí nakupovat každou neděli s tátou, syn těch povinností jako kluk, řekla bych, má méně, tak dostávají takové ty ad hoc úkoly...* Jako vyskládat myčku a tak... Zapojení se do domácích prací od dětí bere jako potřebnou věc, ale jejich množství nepřehání. *Jako přesně stanovené mají pouze ten úklid a samozřejmě péči o svůj pokoj.* Účast na úklidu je jedna z mála povinností, kterou doma mají.

Na základě vztahů v rodině vzniká také vzájemná důvěra, kdy se děti svěřují svým rodičům se svými starostmi. Beáta má se svými dětmi vztah budovaný na důvěře, kdy se jí děti svěřují se svými problémy. *Řekla bych, že dost.* Rozdíl je, když se svěruje dcera. *Holka, ted'ka v poslední době, myslím si, že mi řekne dost na to, ale já nevím, kde je ta část ze sta procent kolik mi toho řekne.* Uvědomuje si, že nemusí znát celou pravdu o tom, co jí děti řeknou. *Neumím to vyhodnotit, jestli padesát, třicet, ale přijde mi, že mi říká dost věcí, které já bych třeba mamce nikdy neřekla.* Svěřují se jí obě děti. *Syn, taky mi říká...* To vypovídá o vzájemné důvěře, kterou její děti mají ke své matce.

V návaznosti na vzájemných vztazích a důvěře probíhá také volnost v možnostech rozhodování. Jednou z nich je volba budoucího směřování v životě. *Určitě jim dávám ted' na výběr, svobodnou volbu povolání. Ale to jako zcela.* Nejde o to, že by se k ničemu nevyjádřila. *Samozřejmě doporučuju, vědí ty mantinely, že bych byla ráda, pokud to bude možné, aby měli nějaké minimální vzdělání a proč, to jim vysvětluju.* S tím souvisí také možnost trávení volného času mimo domov. *Musí se zeptat, pokud něco chtějí. Pokud chtějí*

nějaký nestandard, jako pokud chtějí zůstat déle ve městě. Vychází především ze vzájemnosti, kdy spolu komunikují. Jsou zvyklí se ptát, ale jinak si myslím, že mají volnost a můžou se rozhodovat. O dobře míněné rady někdy nestojí. Pokud si myslí, že je třeba něco udělat nebo něčeho se neúčastnit, dokáže si prosadit své zamítavé stanovisko. Občas poslechnou, občas se šprajcnou, ale většinou remcají, ale poslechnou... V tom je vidět vzájemná důvěra, že to s nimi rodiče myslí dobře a děti si to uvědomují, třebaže si to v danou chvíli nechtějí přiznat.

V rodině paní Beáty se snaží vytvářet poklidnou rodinnou atmosféru tím, že když je důvod a něco se dětem povede, tak jim to řeknou. *Manžel, ten pro pochvalu, ten s něma šetří, já chválím častěji. Ale neumím říct míru, jak často.* Poklidná atmosféra se projevuje tím, že chválení je obvyklé. *Určitě denně za něco.* Stejně jako od rodičů byla pochválena třeba úsměvem rodičů, tak své děti odměňuje tímto příjemným způsobem.

5.1.4 Vztahy v prokreační rodině

V každé rodině dochází k neshodám, které jsou často spojeny s výchovou. Rozdílný přístup mívá muž od ženy. Často záleží na způsobu výchovy v rodině. *Manžel je dominantní, on se snaží být takový pedantský typ vůči dětem, ten by chtěl, aby měli samé jedničky, aby furt seděli v knížkách, učili se. Samozřejmě to je nereálné.* Uvědoměním si postavení manžela v rodině si také uvědomuje svoje postavení v rodině v souvislosti s výchovou. *Mě zase říká, že jsem moc benevolentní, že nechávám ty děti tak jako více méně víc samostatně růst, než on by si představoval, ale nejsou to konflikty jako typu, že by jsme měli denně nějaké neshody.* Jsou schopni si rozdělit roli, kdo má děti na starosti. *Vždycky, říkáme tomu, kdo zrovna hlídá, tak si tu situaci řeší sám, takže ty děti mají i takový ten režim tatky.* Výchova otce sebou přináší i určité omezení, *když jsem třeba na noční, musí odevzdat večer mobily, když ho naštvou, když mají špatné známky, to jsou nepřičetní.* Beáta si uvědomuje také svou výchovu. *Já zase ale víc dbám na nějaké věci, když se rozčílím kvůli prkotinám.* Tato sebereflexe vede Beátu při komunikaci s manželem k uklidnění situace.

V případě, že nastane konflikt mezi Beátou a manželem, snaží se ho okamžitě vyřešit. *No u nás většinou takovým tím italským způsobem, ale jakože vyřešíme a hned je to pryč. Taková ta vlna, která, nevím, pěti desetimínutová křiku se přežene, děti na to nereagují nijak, protože jsou zvyklí.* Komunikace je v jejich rodině základem pro řešení sporů. *Nikdy u nás nebyla tichá domácnost. Ani s dětma jsme tak nikdy nejednali. Prostě se to vyřeší, vykřičí.* To má za následek, že nedochází ke kumulování problému, protože nevzniká žádné

napučené, nebavím se s tebou, ty mi nestojíš za slovo. Prostě to je hned pryč ten vítr, a pak už je to v normálu. Má to očišťující vlastnost, kdy členové rodiny mají v danou chvíli vyřešený problém. Nemají pocit, že by jsme je jako nějak odstrčili po tom konfliktu... I když vznikne třeba velký konflikt. Přímé řešení problému je v rodině Beáty bráno jako obvyklý způsob jeho vyřešení.

V rodině Beáty dochází s manželem k vzájemnému ovlivňování ve výchově. *Asi ovlivňuje určitě. Ale my jsme oba dva takový, bych řekla, osobnosti. Dokážou se vzájemně domluvit a dochází k vzájemné shodě ve výchově, třebaže vychovává každý trochu jinak. Já nejsem submisivní typ, manžel to respektuje. Já respektuji manžela, čili já bych řekla, že v tomto je to takové strašně fajn. Neprobíhá obviňování jednotlivce, svou výchovu berou jako vzájemné působení na své děti. My si nikdy neřeknem, ty děláš něco blbě. Ano, ze srandy používáme, toto je ta tvoje výchova. Ale to je vždycky jako sarkasticky, není to myšleno tak, že za to můžeš ty, ano. Že vždycky za to můžem. Když se nám něco nelíbí, vždycky říkáme, kde jsme udělali chybu. Jako nikdy to není takový ten, jako to je tvoje chyba. Shoda ve výchově vede u Beáty k tomu, že si uvědomuje dominantní postavení manžela v rodině a bere ji jako přínos pro rodinu. Myslím si, že potřebují mít někoho takového, z koho mají respekt. Ze mě ho nemají... Opора v manželovi se přenáší na pocit bezpečí jejich dětí.*

5.2 Rozhovor s Tamarou

Paní Tamara je se mnou ve vzdálenějším příbuzenském vztahu. Vyrůstala v městském prostředí se starším bratrem. O svou maminku, která je vdovou, se pravidelně stará a navštěvuje ji z důvodu její dlouhodobé nemoci. Pracuje ve školství stejně jako její manžel. Je jí čtyřicet čtyři let a s manželem vychovávají dceru ve věku patnácti let a syna ve věku čtrnácti let.

5.2.1 Vztahy v orientační rodině

Paní Tamara prožila dětství ve městě. *Vyrůstala jsem s bráchou na sídlišti. Cítila podporu od svých rodičů i sourozence. Svě dětství považuje za krásné, mám hodně zážitků. Ve vzájemných vztazích pokládala své dětství za harmonické.*

K rodičům měla přátelský vztah. *Rodiče byli úžasní, vztah jsem měla k oběma stejný. Tento vztah vycházel především ze vzájemné důvěry. Cítila jsem od nich podporu, takovou*

tu celkovou, nejen pocitovou. Vzájemné soužití otce s matkou prožívala jako ideální soužití, rodiče měli krásný vztah, pokud něco bylo, tak to nedali na sobě znát, které trvalo až do otcovy smrti.

Rodiče se snažili, aby byla rodina pohromadě. *Vždycky jsme trávil čas společně, tedy celá rodina dohromady. Volný čas využívali převážně ke sportu a rekreaci. Turistika, lyžování, plavání, výlety... prostě takové normální věci.*

Rodiče Tamaru podporovali ve vzdělání, *chtěli, abychom se dobře učili a něčeho dosáhli. Především chtěli pro své děti také pracovní uplatnění v životě. Školní výsledky byly pro ně důležité... s odstupem času už chápu proč.* Sami se snažili sebevzdělávat, matka si dodělala vysokou školu v době, kdy byla Tamara s bratrem už na střední škole.

Jako dítě měla také povinnosti. *Především pomoc kolem domácnosti jako úklid, později vaření, praní, žehlení, což bylo to, co se každý den, popřípadě týden dělalo doma.* S ohledem na to, že měla staršího bratra, tak se k domácím pracím holky přihlíželo. *Byla jsem holka, tak jsem se musela více zapojovat do úklidu než brácha.* Míra úklidu v tehdejší době byla pro Tamaru problematická. *V dnešní době si myslím, že některé věci byly až moc přehnané, jako leštit lino leštidlem, umývat vystavené skleničky a tak. Brala jsem to tehdy jako přirozenou věc.* To si ale uvědomuje až v současnosti.

V rodině byla odezva i na to, když se Tamaře něco zadařilo, třeba za známky ve škole, *no, pochválili a byli hrdí a rádi, že se to povedlo.* Nebyla tím pádem ovšem v rodině středem pozornosti, *přehnaně to nerozebírali.* Brali to tak, že vždy mohlo být i hůř.

Naopak, když se Tamaře něco nepodařilo, třeba měla horší studijní výsledky, tak se z toho nedělala tragédie, *spíše jim to bylo líto, ale vždy podpořili, že se to může stát a příště to bude lepší.* Důležité pro rodiče byl její osobní růst, *prostě jsme se z toho měli poučit.* Špatné věci brali jako možnost pro změnu.

V souladu s výchovou dávali rodiče Tamaře také volný čas pro vlastní aktivity. *Volnost byla, ale vždy jsme museli být do určité hodiny doma.* Záleželo ovšem na tom, jak si splnila své povinnosti. *Jak jsme měli splněné povinnosti, tak jsme měli volno pro sebe.* Dohled rodičů na uložené úkoly ze strany rodičů byl samozřejmostí.

V rodině Tamary nebylo chválení dětí přehnané. *Některé věci brali automaticky, ale dokázali i ocenit.* Záleželo na tom, v čem dosáhla úspěchu. *Většinou vždy když se něco*

podarilo. Za školní úspěch nebo při sportu. Rodiče nevytvářeli přehnaný tlak při úspěchu, ale ani při neúspěchu.

V souladu s důvěrou neprobíhal osobnější kontakt s rodiči v podobě svěřování se se svými starostmi rodičům. *Neměla jsem zas až takové starosti, abych je musela řešit s rodiči.* V průběhu času, když se blížilo Tamařino dospívání a starosti dospělého člověka, docházelo ve svěřování k částečné změně, *někdy, spíše ne, možná později až v dospělosti.*

5.2.2 Výchova v orientační rodině

Rodiče Tamary se snažili o výchovu svých dětí podle svého nejlepšího svědomí, *myslím si, že nás naučili důležité věci, teda pomáhat, být důslední v tom co děláme, učit se.* Chápali výchovu jako důležitý mezník ve vývoji dítěte, *taková příprava pro život, což teď už i oceňuji.* Správnost jejich počínání se projevila až časem.

Samozřejmostí výchovy byly také občasné neshody s rodiči, *no třeba když dávali přednost sestřence, která si to nezasloužila a využívala jen toho co člověk udělal a brala to za svou práci.* Nespravedlnost bere Tamara osobně vůči své osobě dodnes. *Osobně se mě to dotýkalo, teda ta nespravedlnost.* Na některé věci, i z dětství, se nezapomíná.

Ve výchově si bere za vzor jednoho z rodičů. Měl na ni určitý vliv a inspiroval ji, *spíš táta.* Důvodem byl jeho osobní přístup, *věděl si se vším rady a měl přímočařejší pohled na svět, cítila jsem v něm větší oporu.* To ji imponovalo a pomáhalo se zorientovat ve světě.

5.2.3 Výchova v prokreační rodině

Součástí Tamařina života je rodina a s tím spojené rodičovství, které pro ni znamená *strašně mnoho.* Chápe, že děti mají své potřeby. *Výchova dětí, to není jen tak.* Navíc se jejich potřeby v průběhu času mění, ale je to součást jejího života, *postarat se o ně, když jsou malí a také, když vyrůstají stojí hodně času i úsilí, ale naplňuje mě to, určitě.*

Stejně jako se mění jejich potřeby, mění se i vzájemný vztah mezi Tamarou a dětmi, ve kterém *snažím se, aby náš vztah byl rovnocenný, ale musejí také umět poslouchat a naslouchat radám, které rodiče dávají, což se bohužel vždy neděje.* Rodič ale za děti především zodpovídá, *spíše se cítím jako rovnocenná, ale občas musím prosadit svou autoritu, když vím, že je něco špatně a nedají si říct.* Proto není jejich vztah rovnocenný v každé situaci.

Tamara tráví s rodinou hodně času, které vyplňují *často sportovní aktivity, filmy, divadlo, kino*. Pohybové aktivity jsou ovšem stěžejní, *sport převládá*. Na důvod, proč trávit společný čas s rodinou, má podíl jejich domácí mazlíček. *Máme pejska, tak trávíme i hodně času na procházkách v přírodě*. Ten rodinu ve volném čase hodně stmeluje.

Za úspěch následuje odměna, kterou vyslovuje především slovně, třeba u syna, *no pochválím ho*. V roli matky je to tak, že dítě podpoří tím, že *především mu dám najevo, že jsem na něj hrdá*. Úspěch dítěte je i úspěšnou výchovou v rodině.

V životě se každému vše jen nedaří, a když se něco dětem nepodaří, tak *především mu řeknu, že se nic neděje, a bude to příště lepší*. Chápe, že se může stát to, že *každý občas zažije neúspěch, záleží na tom, jak se z toho poučí*. Zároveň musí mít snahu a *doufám, že příště svou chybu nebude opakovat*. To by jí jako matku mrzelo.

V rodině má také každý své povinnosti. Tamařiny děti mají za úkol *spíše domácnost, především výpomoc s úklidem*, ale svou povinnost mají především *udržovat si pořádek v pokojíčku a tak*.

Vzájemná důvěra v rodině se může projevat i tím, že se dítě svěřuje se svými problémy, což není u Tamařiných dětí samozřejmé, *většinou málokdy, když byli malý tak vůbec ne, nyní, když jsou starší tak někdy ano*. Tamara se spíše snaží dětem poradit. *Vzájemně si vykládáme, co je důležité a co může někdy nastat*. Vychází především z toho, co zažila, *občas jim říkám své zkušenosti, aby se z nich mohli poučit*.

S volností dětí v rodině se pojí i možnost dětí se sami rozhodnout, *v jejich případě, se snažím jim vysvětlit, proč můžou v některých případech se rozhodnout a někdy ne*. Jestli se jedná o *složitější rozhodování probereme společně a vždycky jsme se domluvili*. Velkou pomocí při rozhodování je *vzájemné vysvětlení si názorů, bývá v rozhodování podstatné, což odpovídá vzájemnému naslouchání si*.

Jestli se dítěti něco podaří, mělo by být pochváleno. Záleží ovšem na tom, *podle toho, jak se jim daří a když si to zaslouží*. Tamara chválí především *slovně často, teda si myslím, občas drobnůstkou, že jim koupím něco na zub a tak*. Pochvala patří k podpoře dítěte v jeho činnosti a také podporuje vzájemný pozitivní vztah.

5.2.4 Vztahy v prokreační rodině

Ve výchově se projevují rozdílné názory Tamary a jejího manžela na způsob výchovy. *Ve výchově máme rozdílné názory, třeba kdy se mají učit a kdy uklízet, ale pracovně bývá*

často mimo domov, tak rozpory utichnou a výchova dětí leží stejně na mě. Rozdílné názory se projevují také při komunikaci Tamary s dětmi, kdy její manžel nechce nebo nerozumí, když něco vysvětluji dětem a on to nakonec převrátí proti mně. Tyto výchovné rozpory se promítají do jejich vztahu.

Neshody se manželé snaží řešit tím, že se to rozvykládat, pokud teda má člověk náladu. Výsledným efektem je to, že nakonec se vždycky domluvíme, jinak to ani nejde, což udržuje soudržnost rodiny v celku.

Ve výchově svých dětí je někdy ovlivněna manželem, který myslí si, že je velitel a podle něho vše musí být. Realita se ovšem s manželovými domněnkami občas rozchází, protože ne vždy to ale je tak, jak si myslí. Z důvodu jeho častého pracovního zaneprázdnění Tamara uvádí, že nějaký vliv na výchovu dětí má, ale jsem zvyklá se o výchovu dětí i o domácnost převážně starat sama, což je pro něj silný argument.

5.3 Rozhovor s Patricií

S paní Patricií se známe z mého předešlého pracoviště. Vyrůstala v městském prostředí s mladším bratrem. Je v pravidelném kontaktu se svými rodiči, kteří z důvodu svého věku už pobývají na zaslouženém odpočinku. Patricie má třicet devět let a pracuje ve státní správě, její manžel v logistice. Vychovávají spolu tři dcery ve věku devíti, šesti a tří let.

5.3.1 Vztahy v orientační rodině

Patricie vyrůstala v klasické rodině, takové normální, myslím si obyčejné. Dětství trávila často u babičky na vesnici, chodili jsme rádi do lesa, na hřiby, v létě se sbírali ostružiny na sirup, marmelády. Z důvodu pracovního vyčerpání rodičů se její dětství převážně odehrávalo doma a u babičky. Mám mladšího brácha, čas jsme trávili přes týden doma, o víkendu jsme bývali u babičky na chalupě, v podstatě i celé prázdniny jsme tam byli, až na pár výletů, když naši měli dovolenou. Soudržnost rodiny byla podporována ve výchově od babičky, což potvrzuje jejich vzájemné podpůrné vztahy.

Vzájemný vztah Patriciiných rodičů nevybočoval z klasických rodinných poměrů. Vztahy měli asi dobré, nepamatují se, že by se nějak hádali nebo byli nějaké rozmišky. Pokud vznikly rozpory v názorech mezi rodiči, nebyli jsme u toho přítomni nebo tak něco, čímž se nesnažili zatahovat své děti do svých sporů. Výchova dětí spočívala spíše na jednom z rodičů, protože taťka býval celý týden nebo později celý měsíc někde na stavbě, protože

je zedník, byla s náma víc mamka, ale že by nějak ty vztahy, máma byla přísnější, táta býval vzácnější. Rozdílly ve vztahu vůči rodičům Patricie nedělala, nevím, jestli jsem měla někoho raději... asi ne.

Rodina trávila volný čas tím, že jeli na *sem tam nějaký výlet*. Ohledně sportovních aktivit *taťka se nás snažil učit tenis, protože ho hrával, ale jinak sem tam jsme hráli nějaké hry, Člověče nezlob se, s babičkou jsme hráli karty, ale že by jsme nějak pravidelné činnosti dělali spolu se říct nedá*. Trávení volného času se odráželo v tom, že dětem věnovala celkem hodně času *babička, třeba s babičkou jsem hodně pekla, cukroví*. Tím, že otec býval často pracovně daleko od rodiny, *tak s mamkou jsme se více učili, nepamatuji si to moc, ale na tom prvním stupni se víc učilo, s jedním rodičem, s taťkou určitě ne*.

Na vzdělání v Patriciině rodině se dbalo, *člověk se musel učit, musel nějaké výsledky, tu snahu, mít, takže nebylo nějak moc času lítat venku nebo prostě být s kamarádama, musely se povinnosti do té školy splnit v nějaké rozumné míře, takže jako důležité to bylo*. Nejen pro její rodiče *známky byly důležité, ale zase ne tím, že člověk musel nosit samé jedničky*.

Domácí povinnosti se Patricii skládaly z *vysávání, nádobí, úklidu*. Domácí práce se měnily také věkem, *když jsem byla starší třeba i úklid v baráku společných prostor nebo tak jako jsem musela víc pomáhat než brácha, který byl mladší*. Součástí domácích povinností byla i péče o sourozence, *že jsem měla mladšího brácha, tak jsem ho musela hlídat, potom jsem ho vodila do kroužku, protože mamka byla ještě v té době v práci a taťka byl v té době na stavbách, no a jako holka jsem doma musela pomáhat*. S ohledem na své vrstevníky, *přišlo mi, že ostatní nemusejí dělat tolik domácích prací než já, což hodnotí podle povinností svých kamarádek v té době*.

Pokud měla Patricie třeba dobré studijní výsledky, *tak pochválili, ale že by to bylo nějak často, to asi ne, nebo neprijde mi to, že by mě chválili za všechno, co se povedlo, nebo za každou jedničku*. Důležité pro rodiče bylo srovnání známek se spolužáky, *v podstatě spíš mě srovnávali s těma lepšíma, proč máš trojku, když mají ostatní jedničku, že mají ostatní i čtverky, to zase nebrali, ale jako tak nějak, chválili, ale ne nějak moc*. Úspěchy braly brány rodiči více méně jako běžná věc.

Studijní výsledky neměla vždy jen dobré. Když měla horší známky, *třeba v té škole jsem se musela učit, nechodila jsem vůbec ven, prostě vyžadovali nějakou tu přípravu větší*. Samozřejmě ji rodiče hodnotili tím způsobem, *no vynadali, co jiného*. Na školním prospěchu dětí jim záleželo.

Osobní volno pro své zájmy měla Patricie až když měla *napřed splněné povinnosti, samozřejmě, napřed škola, potom povinnosti doma, to nádobí, pouklízet, tedy teprve potom, pokud zbyl čas, jsem mohla jít ven*. Od toho se odvíjelo množství osobního volna.

Nejen se studijními výsledky, ale také s úspěchem v různých činnostech je spojena pochvala od rodičů. Rodiče Patricii chválili, ale *asi ne moc, nebo mě to tak přišlo*. Úspěchy se chválou nepřeháněly. *Takové to bylo spíš samozřejmé, to chválení, jakože nějaký ten... Nějaký ten úspěch nebo nějaká ta dobrá známka se bralo jako, prostě jsi se učila, tak máš dobrou známku*.

Důvěra Patricie v rodiče při výchově se odrážela ve svěřování se. To spíše neprobíhalo, *ani ne*. Souviselo to s obdobím, kdy *v tom dospívání nebo dětství neměla potřebu se svěřovat*. V rozhodování musí být také možná volnost od rodičů. *Nikdy jsme nediskutovali nad problémy nebo tak*. Postupem času se důvěra v rodiče a vzájemná komunikace změnila, *spíš mám teď lepší vztahy s rodičema než tehdy*.

5.3.2 Výchova v orientační rodině

Výchova v rodině Patricie měla základ v tom, že *měli jsme soudržnou rodinu, člověk viděl, že ta rodina existuje, že se tam se ti členové nějak nehádají*. Souviselo to s výchovou dětí, *prostě měli jsme nějaké pevné mantinely, jak se máme chovat, základ toho slušného chování, zdravení, děkuji, prosím, což dneska není až takovým standardem, co vidím*. Základem bylo soužití v rodině, *že se tam mají nějakým způsobem rádi, mají nějaké vztahy a že to není, prostě že by jsme byli nějaká samostatná jednotka, udružovaly se společné obědy, prostě abychom byli nějak spolu*. Vzájemné vazby vedly k soudržnosti rodiny.

Patricie ve výchově u rodičů cítila rozdíly, *pomáhání v té rodině, nějakým způsobem, ty takzvané ženské práce, což jako kdybych mohla za to, že jsem se narodila jako holka*. Především vyčítá rodičům *chování k mladšímu bráchovi, že dělali rozdíly mezi náma, že já jsem měla být ta zodpovědnější, ta jakože dospělejší, ta, která měla více povinností, ta která v podstatě nesla tu větší zodpovědnost jakože za toho brácha a za to, co udělal, byť to třeba nebylo v mé moci*. Za následek toho bylo, že *neměla jsem tolik kamarádů, co brácha, protože brácha furt někde lítal po venku a měl možnost si ty kamarády udělat i mimo okruh té školy, kdežto já ne*. Výsledkem toho všeho pro Patricii bylo, že *neměla jsem těch příležitostí se realizovat nějak jinak než prostě doma, což by se dalo v současnosti říct, byl tzv. dvojí metr od rodičů ve výchově dětí*.

Z toho také vyplývá vzor v její výchově, kterým pro Patricii mohly být *jedině že možná třeba jako od kamarádek rodiče, že by se k nim chovali jinak, že neměli tolik povinností, protože doma jsem viděla ten rozdíl, že já jsem musela být víc doma, pomáhat a oni třeba ne.*

5.3.3 Výchova v prokreační rodině

Patricie jako matka bere za rodičovství *asi radost z úspěchu těch dětí, radost z toho, že se smějou, že mají dobrou náladu, strach z jejich nemocí, různých úrazů, bolístek. Nějakých problémů ve škole, nebo ve vztazích, co budou.* Patricie má i hodně pozitivní emoce, *možná i třeba taková pýcha, že už dokázaly něco, že něco umí, že jsem se je snažila něco naučit.* Vychází z toho, že její děti, *jsou to vlastně bytosti, které mi věří, které mi nějakým způsobem důvěřují, co řeknu, že všechno vím, všechno znám. Že všechno umím, že všechno dokážu.* Vychovávat děti není jen radost. *Samozřejmě rodičovství je to, že mám strach, jestli to dělám správně, že třeba zase jsem smutná z toho, že neposlouchají, nedají si říct, co jim člověk říká a prostě že se jim snažím poradit a nechtějí, že si to chtějí udělat po svém, přitom vím, že to dopadne špatně.* Jako matka se jim snaží být oporou v životě.

Vzájemný vztah mezi Patricií a dětmi a jejich vzájemné postavení cítí tak, že malé dítě *prostě je zcela závislé nebo zcela podřízené tomu rodiči, kdežto to devítileté dítě už samozřejmě má svoji nějakou autonomii nebo prostě nějakou tu možnost se k něčemu vyjádřit, mít svůj názor, mít svoji hlavu.* Záleží ovšem na věku, *si myslím, na to, aby byli úplně rovnocenné a zase se dostávají do věku, kdy už nechtějí být závislé úplně na tom rodiči, takže je to někde mezi.* Věk je pro Patricii rozhodující v jejich vzájemném vztahu, *ale přichází to asi s věkem, jak rostou děti, tak ta podřízenost se zmenšuje a větší ta rovnocennost.*

Při výchově dětí je základem škola, *samozřejmě musíme se s nimi učit.* Jinak se Patricie snaží o *společně strávený čas, pak hrajeme si hry, čteme si, koukáme se společně na pohádky, ne že by děti koukaly na pohádky a my se jim nějak nevěnovali, protože se o té pohádce i bavíme a zajímá nás na co koukají v té televizi.* Jelikož vychovává dcery, tak *spolu i nakupujeme, což je někdy hrozně baví a někdy je to strašně nebaví, ale prostě i to nakupování je nejenom potravin nebo toho oblečení a nějakých dárečků pro ostatní členy rodiny při nějakých výročí narozenin, je to prostě baví a chtějí se toho účastnit.* Samozřejmostí je také pomoc dětí doma. *Holky se třeba snaží pomáhat v domácnosti.* Starší dcery pomáhají té nejmladší se vším, co potřebuje a sama nezvládne.

Jestliže se Patriciiným dětem něco podaří, tak *se snažím chválit víc, než jsem byla chválená já*. Mají také své zájmové kroužky. *Snažíme se ty úspěchy ve škole anebo úspěchy v kroužcích nějakým způsobem pochválit, i třeba pochválit u prarodičů nebo že něco dokázaly nebo že něco vyrobily*. Ve vztahu k dětem *snažím se, aby veškeré úspěchy, nebo drobné úspěchy, nebyly samozřejmost*. Je to především o matce a dceři, *prostě mít takový pozitivnější přístup tady k tomuto*, což se projevuje i ve vztazích s jejími dětmi.

Když dcery něco pokazí, rozbijí nebo mají špatné známky ve škole, tak *Patricie lidově řečeno člověk jim vynadá*. Záleží na tom, co se jim nepodařilo. *Asi největší problém je s tím učením, člověk se jim snaží ze své zkušenosti pomoci a oni samozřejmě mají tu svoji hlavu, ač nerada, na ně zvyšují hlas*. Někdy se *Patricie neovládne, občas křičím, když nechtějí pochopit a poslechnout, tak asi mě to i mrzí, ale bohužel jinak to asi nejde*. Vždy hledá i společné řešení problému, *musím se s nimi domluvit a musí pochopit, že ten rodič má i trochu přehled a trochu víc zkušeností a nějakým způsobem se je snaží vést nějakým směrem*.

Každý člen rodiny má nějaké povinnosti a u dětí to není jinak. Jejich povinnosti jsou *uklidit si po sobě, nezapomínej se učesat, vyčistit si zuby, nějaké povinnosti po příchodu ze školy, vytáhnout flašku na pití, krabičku od svačiny a podobně. Snažit se takové ty běžné činnosti*. *Patricie se snaží jejich povinnosti nepřehánět, samozřejmě, to, co zvládne*. Povinnosti rozděluje také podle věku, *starší zvládne třeba povysávat, mladší dokáže vytřít nebo roztrdit prádlo, posbírat prádlo, pověsit prádlo*. V současné době je potřeba se postarat o nejmenšího člena rodiny, *ale třeba nechtějí pomáhat a uklízet si svůj pokojíček*. Za úklid pokojíčku necítí vnitřně takovou vděčnost od rodičů, protože není pokojíček tzv. na očích rodičů.

Součástí důvěry dětí k rodičům je svěřování se se svými starostmi. Děti *s některýma věcmi se svěří třeba tátovi, s některýma mně, my si to tak nějak řekneme, že jo, ale každý má trochu tu důvěru v něco jiné, probírají s náma trochu něco jiného nebo napřed si to proberou s jedním rodičem, potom s druhým*. Jako rodiče vůči dětem *snažíme se o nějakou tu důvěru, aby do budoucna ta možnost byla, když bude nějaký problém, tak aby mohly přijít, povavit se, aby za to nedostaly vynadané anebo prostě aby se nějakým způsobem necítily nějak zvláště, že jejich problémy nás nezajímají*. Časem se ta důvěra projeví a to doufá, *že to do budoucna nebo nějaká ta důvěra tam je a bude a že to nějakým způsobem bude fungovat*.

Patriciiny děti mají možnost se samy rozhodovat, ale *jak v čem. Nemůže chtít, aby se rozhodovalo samo v tom, co bude jíst, nebude jíst, samozřejmě, někdy ano, někdy ne, děti by snědly samé sladkosti a nejedly by polívku a oběd. Jídlo patří do základu pro zdravý vývoj dítěte, zase na druhou stranu, proč ne jim nedat možnost rozhodovat o tom, co se bude vařit. Některé věci si rozhodují sami. Rozhodují se třeba v tom, co si oblečou. V některých věcech rozhodují všichni jako rodina. Jinak rozhodujeme se společně o nějakých výletech nebo o tom, jestli někam pojedeme na návštěvu a co nakoupíme za dárečky a tak. Názor dítěte Patricii zajímá, v takových těch menších věcech se rozhodují samy a mají možnost do různých věcí mluvit, byť o tom rozhodneme jako my rodiče, ale mají nějakou možnost toho názoru.*

Za dobré školní výsledky anebo když se dítěti něco podaří, tak je nejen Patricií pochváleno, *nemůžu říct málo často nebo moc často. Patricie s manželem samozřejmě chválíme za dobře provedenou domácí povinnost, ale také snažíme se je chválit za známky, za jejich přísun neustálých děl a výrobků, které se doma kupí. Radost nad výsledky dětí se projevují i tím, že chválíme je za to, že se jim opravdu daří i v tom kroužku, což se snaží u dětí nebrat jako samozřejmost.*

5.3.4 Vztahy v prokreační rodině

Patricie se snaží rozepré s manželem vždy vyřešit, *snažíme se mít nějaké ty pevné mantinely, držet se jich a nějakým způsobem nejít ve výchově proti sobě. Někdy se ale neshodnou, kdy občas se stane, že třeba máma něco zakáže, táta, aniž by to věděl, něco povolí nebo naopak nemůžeme se sejít úplně ve všem, ale nemyslím si nějaké zásadní rozdíly by tam asi neměly být. Rozpory zdárně řeší a vždy najdou schůdné řešení pro obě strany.*

Když se Patricie přece jen dostane do sporu s manželem, řeší věc tím, že danou věc spolu společně *probereme to. Ve vzájemných vztazích v rodině nic jiného nezbyvá, než si o tom popovídat.*

Pokud jde o výchovu jejich dětí, tak se s manželem *musíme se nějak domluvit. Především se Patricie snaží vyjasnit si problém, který nastal, řekneme si nějakou představu, co by jsme chtěli a nechťeli, tak nějak jsme se snažili domluvit, co je pro nás důležité, důležitější je škola než kroužky a můžeme vynechat ten kroužek, i když je třeba zaplacený, s tím, že škola je přednější. Na tom se s manželem vždy domluvili.*

5.4 Rozhovor s Radkem

Pan Radek je mým spolupracovníkem z předešlého zaměstnání. Vyrůstal v městském prostředí, měl dvě starší sestry. S manželkou vychovávají tři děti, dceru ve věku patnácti let a dva syny ve věku dvanácti a devíti let. Pan Radek má třicet osm let, pracuje v logistice a jeho manželka ve službách.

5.4.1 Vztahy v orientační rodině

Pan Radek měl klasické dětství, *takové běžné, jako normální*. Trávil čas s kamarády z okolí svého bydliště, *myslím, že jsem měl spokojené klukovské dětství, strávené hodně venku s kamarády*.

Vyrůstal se staršími sestrami. Jeho rodiče žili spořádaně, *jejich vztah byl harmonický a normální*. S rodiči vycházel velice dobře, vztahy mezi ním a rodiči označil za *normální vztah*. Radek byl nejmladší dítě rodičů, *měl jsem dvě sestry, máma se s nimi převážně starala o domácnost a já s tátou o ty chlapské věci*.

Společně trávený čas s rodinou probíhal tím způsobem, že spolu *hrávali jsme hry, chodili do přírody a tak*. Tím, že byl kluk, tak se mu více věnoval otec. *Dělali jsme běžné domácí práce s oběma rodiči, drobné opravy s otcem*. Sestrám se více věnovala matka, *o domácnost se více starala matka s mými sestrami*.

Rodiče Radka lpěli především na školním prospěchu. *Z rodičů na školní prospěch kladl důraz zejména otec, který mě podporoval také ve sportovních činnostech*. V dětství se věnoval především fotbalu, kdy chodil na tréninky do blízkého fotbalového klubu. V otcovi cítil velkou oporu, protože *měl ke mně jako k synovi blíže než k sestrami, tak jsem to cítil*.

Radkovi rodiče se sestrami bydleli v bytě, což sebou neslo to, že *mé povinnosti byly zejména v plnění domácích prací, a to zejména udržování pořádku ve svém pokoji*. Rodiče na pořádku lpěli, a *plnění bylo vyžadováno důsledně. Pokud ne, následovaly zákazy a další úkoly*. Důslednost v úklidu byla vyžadována *především od táty, máma byla shovívavější*.

V Radkově výchově, pokud došlo k tomu, že se mu něco povedlo, rodiče *dokázali mě určitě pochválit a zejména otec mě i občas odměnil drobným dárkem*. Nebylo to pravidlem, ale stávalo se to.

Pokud se něco Radkovi nepovedlo, nebo něco pokazil, trestala ho *matka spíše slovně, otec i pohlavkem*. Naštěstí neměli moc důvodu se na něj zlobit. Na pořádku si zakládali, *kladli velký důraz na dodržování pořádku a pokud uklizené nebylo, dokázali to dát náležitě najevo*.

Rodiče dávali Radkovi volný prostor pro své aktivity, ve kterých převládal fotbal. Mohl se mu věnovat *vždy po splnění svých povinností jsem měl relativně velkou volnost*. Rodiče měli zásadní podmínku a tou *byla vyžadována dochvilnost v návratu domů, ta nebyla tolerována*. Přísnost v dodržování termínů byla z nemožnosti kontroly dětí jinak než dochvilností v dohodnutém času návratu domů. Rodiče mu vycházeli s volným časem *vstříc, pokud jsem měl splněno, nebyl v podstatě v ničem problém*.

Pokud se Radkovi něco povedlo, třeba ve škole nebo ve sportu, docházelo ze strany rodičů na pochvalu, *zejména slovně, občas i drobným dárkem*. Důležité bylo to, co se povedlo, *záleželo na významu úspěchu*. Pochvaly nebyly sice na denním pořádku, ale *určitě se více chválilo, než trestalo*.

V období Radkova dětství se svým rodičům se svými starostmi svěroval, *ano, ale ne se vším*. Některé věci mohl vyřešit díky rady od rodičů, ale *některé věci si musí každý vyřešit sám*. S odstupem času od svého dětství si Radek není vědom nějakého problému v dětství, protože *jsem asi žádný velký problém řešit nemusel*.

5.4.2 Výchova v orientační rodině

V současnosti má pohled na výchovu od rodičů Radek takový, *že dříve mi přišla výchova přísná, ale dnes to vidím jinak*. Tím, že má rodinu a řeší starosti s tím spojené, *mám už své děti a hodně věcí z výchovy jsem pochopil až s nimi*.

Pokud nesouhlasil s výchovou svých rodičů a nemohl se věnovat sportu, rozčilovalo ho, *že pokud jsem při nesplnění svých povinností nebo špatného prospěchu nemohl věnovat svým zálibám, tak mě to štvalo*. V současnosti cítí, že to mělo svůj výchovný význam, *také mě to vedlo k tomu, abych si své známky nebo povinnosti dal do pořádku*.

Ve výchově byli Radkovi za vzor *určitě mí rodiče*. V současnosti dokáže ocenit, na základě vlastních zkušeností se svou rodinou, výchovu svých rodičů. *Vychovávali mě a dvě sestry, chodili oba do práce a stíhali to*. Je si vědom toho, že z pohledu rodiče je výchova jiná než z pohledu dítěte. *Mám také tři děti, takže sám chápu, co to obnáší a hodně věcí se mi opakuje, teda ve výchově*.

5.4.3 Výchova v prokreační rodině

Pro Radka je rodičovství především *velká zodpovědnost*. Vychází z toho, že je odpovědný nejen za sebe, ale především *za děti a celou rodinu vůbec*. To si v dětství člověk neuvědomí.

Ve vztahu ke svým dětem, *pokud se jedná o věci, kterým ještě nemůžou rozumět nebo se nedokáží správně rozhodnout, třeba o svém zdravotním stavu, je beru jako podřízené jedince*. Záleží na tom, jestli se mají rozhodnout navštívit lékaře. *Jestli mají zdravotní problém, jdeme k lékaři, ať na to mají názor, jaký chtějí*. Jsou věci, za které odpovídají především rodiče a nemůžou se toho jen tak zbavit. Tyto věci nemají podle Radka právo rozhodovat, dokud nejsou plnoletí. Jako rodič zodpovídá i za jejich zdraví. V běžných věcech, např. co si obléct nebo kam pojedou na dovolenou, *se snažím co nejvíce vyvarovat a brát děti jako rovnocenné bytosti a na všem se dohodnout*.

Každé dítě je jiné, ale Radek se snaží s nimi trávit čas. Spolu jako rodina provádí *domácí práce, hry, sport, výlety do přírody*. Důležitou součástí jeho života je to, že *především se snažíme o společně strávený čas*.

Pokud je dítě úspěšné a něco se mu povede, tak *rozhodně se snažím chválit*. Také se děti snaží podpořit tím, že svou radost z toho, co se povedlo, *určitě se jim to snažím dávat najevo a nejenom slovy*.

Když se dítěti něco nepovede nebo něco provede, *snažím se chybu jim vysvětlit, aby se z ní ponaučili a neopakovali ji*. Vysvětluje, že chybu můžou udělat, ale také musí vědět, jak ji napravit. Především se jim na chybě snaží *vysvětlit, co dělají špatně a jak se zachovat správně*.

Děti pana Radka mají za povinnosti pomoc v domácnosti, především *drobné domácí práce*. Dále je jejich povinností *snažit se mít dobrý prospěch ve škole*. *K tomu se jim snažím vytvořit podmínky, aby byly uplatnitelné v životě*. Dbá na jejich dobrý prospěch a v případě studijních problémů se jim snaží danou látku vysvětlit.

Vztah Radka s jeho dětmi je založený především na důvěře. Z důvodu pracovního vytížení nemá na děti tolik času, co by chtěl, proto *děti se převážně svěřují manželce*. V jeho manželku mají větší důvěru především proto, že *děti s ní tráví více času, čehož si je vědom*.

S důvěrou ve vztahu k dětem se pojí také možnost dětí se samostatně rozhodovat o svých záležitostech, ale záleží na důvěře, kterou mají *myslím si že velkou, samozřejmě některá*

rozhodnutí je nutné prodebatovat. Pokud jsou možnosti dětem vyhovět, tak dám často na jejich přání, pokud je pro mě akceptovatelné.

Pan Radek se snaží, aby každý úspěch svého dítěte ocenit. *Snažíme se děti chválit po každém i drobnějším úspěchu, zejména slovně, občas i drobným dárkem či sladkostí.* Není to ovšem samozřejmost, *záleží na souvislostech, co se jim povedlo.*

5.4.4 Vztahy v prokreační rodině

Pan Radek míval občas rozdílné názory na výchovu oproti manželce, ale *neshody bývaly dříve, a to zejména ve volnější výchově manželky.* Důvodem je jeho časová vytíženost a tím kratší doba trávená s dětmi. Tomu pan Radek rozumí a ví, že manželka *tráví s nimi opravdu víc času, takže to chápu.* Nevidí ale ve výchově dětí s manželkou problém, protože *na důležitých věcech se ale shodneme.*

Dříve pan Radek měl odlišné názory na výchovu oproti manželce, problémy řešili různě, a dokonce *občas jsme se pohádali, ale většinou kompromisem věci vyřešili.* Některé věci se postupem času mění, proto *občas stačí nechat zapracovat čas, takzvaně to nechat vyhnít, a s chladnější hlavou jsme schopni se domluvit.*

Dřívější rozpory ve výchově si s manželkou vyříkaly a v současnosti tvrdí, že *manželka mě ovlivnila v tom smyslu, že jsem zmírnil svou přísnost ve výchově.* Pracovní vytížení ho hodně unavuje a také *uznal jsem, že kvůli práci jsem větší část výchovy nechal na ní, takže ta odpovědnost z toho taky vyplývá.*

5.5 Rozhovor s Ondřejem

Pan Ondřej je rodinný přítel už od našich dětských let. Vyrůstal se svým mladším bratrem ve vesnickém prostředí. Má otce, který už ovdověl. Ondřej má čtyřicet tři let, pracuje v bezpečnostních složkách a jeho manželka v administrativě. Vychovávají spolu dvě děti, dvanáctiletou dceru a desetiletého syna.

5.5.1 Vztahy v orientační rodině

Ondřejovo dětství se odehrávalo na venkově, *jedním slovem bylo šťastné.* Ze svého dětství si váží především toho, že mohl *mít úplnou rodinu a hromadu kamarádů, tak to mě připadá úplně normální.*

K vlastním rodičům a jejich vztahu k Ondrovi jako dítěti dokáže říct především to, že *byli hodní*. Jeho opora v rodičích se projevovala tím, že *k oběma jsem měl hezký vztah*. K rodičům měl vzájemně vyvážený vztah projevující se tím, že *nevím, jestli u mě převládal upřímnější vztah k mámě nebo tátovi, asi na stejno*. Stejně jako jeho vztah k rodičům také *rodiče mezi sebou měli také hezký vztah*.

Pomoc v domácnosti byla pro Ondřeje samozřejmost. *Pokud se jedná o domácí práce, tak s taškou jsem často umýval nádobí*. Snažil se pomáhat nejen otcovi. *Maminka si přivydělávala jako švadlena, tak jsem ji pomáhal se skládáním látek a navlékáním nití do jehel*. Součástí domácích prací byla i práce kolem rodinného domu, ve kterém bydleli, *protože jsme bydleli na baráku, tak jsem pomáhal na zahradě*. Bylo potřeba obstarat také domácí zvířectvo, *protože chovali jsme také králíky, tak jsem pomáhal s jejich krměním*.

V Ondrově rodině se dbalo především na vzdělání. *Rodičům záleželo, abychom se s bratrem dobře učili*. Musel si plnit své školní povinnosti a rodiče *každý den dohlíželi, jestli máme hotové úkoly*.

Mezi Ondrovi domácí povinnosti patřilo především *si uklízet pokojík*. Další práce se skládaly z toho, že *jsem umýval nádobí a na zahradě jsem si vzal na starosti sečení trávy*. Práce byla a je součástí života. *Bral jsem automaticky, že musím doma pomáhat, tak jsem neměl nikdy problém tyto práce dělat*.

Rodiče si všímali Ondrových úspěchů a dovedností. *Když se mi něco povedlo, tak mě vždy pochválili*. O své děti se pravidelně zajímali a *na správné věci byli všímaví*.

Stejně byli všímaví i na to, jestli se Ondrovi něco nepovedlo nebo něco pokazil. Když se jim to nelíbilo, *tak mi to dali najevo*. Záleželo na tom, co se mu nepovedlo. Výsledkem bylo, že *někdy byl řev, ale nevzpomínám si, že bych od někoho z rodičů dostal facku nebo na zadek*. Důležité pro rodiče bylo to, aby pochopil, co udělal špatně a *taky jsem si býval vědom, že jsem udělal něco, co se nemá*.

Rodiče Ondru ve svém trávení volného času neomezovali, *ven jsem chodil téměř každý den*. Díky tomu, jak to na vesnici chodí, *měl jsem spousty kamarádů*. Pokud potřeboval někam zajít, *rodiče mi nikdy nezakazovali chodit ven, v tomto jsem měl dost volnosti*. Důležité pro ně bylo to, že *vždy jsem ale měli dohodnuto, kdy se vrátím, což se snažil dodržovat*.

V rodině se u Ondry chválilo, třeba za dobré studijní výsledky, a *chválilo se přiměřeně. Ale určitě ne přehnaně*. Možným důvodem byl fakt, že Ondra byl ve škole průměrný žák, *v ničem jsem nijak nevynikal, tak zase tolik té chvály nebylo*. Studijní problémy, které by rodiče museli řešit, ovšem taky neměl.

Důvěra Ondry vůči rodičům se u něj projevovala i tak, že *rodičům jsem se svěřoval se svými problémy*. Následně, když nějaké nastaly, *problémy jsme řešili společně s oběma rodiči*. Rodiče pro něj byli důležití a *měl jsem v nich velkou oporu*.

5.5.2 Výchova v orientační rodině

Výchova v rodině u Ondry probíhala standardně, stejně jako se snaží vychovávat své děti. Proto si myslí, že ve své výchově dělali jeho rodiče mnoho dobrého, *asi úplně všechno*. Z toho důvodu si myslí, že *ve výchově svých dětí asi dělám stejné věci, občas mi to tak připadne*.

Není si za celé dětství vědom toho, že by byl na rodiče rozzlobený. *Na nic takového si nevzpomínám*. Důvodem bylo harmonické soužití jeho rodičů a také soužití rodičů s ním jako dítětem. *Hádky se u nás nekonaly, nebo už o nich ani nevím*.

Díky tomu, že na oba rodiče má jen dobré vzpomínky, ve výchově vzorem jsou *mi oba rodiče*. Nerozlišuje mezi nimi, protože *v přístupu maminky a tatky byli mými rodiči, a to se vším všudy, a jsem rád, že jsem měl s nimi takové dětství*.

5.5.3 Výchova v prokreační rodině

Ondřej s manželkou vychovává dceru a syna. Rodičovství tím pádem označuje *jedním slovem zodpovědnost*. Nezříká se jí, protože *pokud se člověk rozhodne být rodičem, měla by s tím souviset hlavně ta zodpovědnost*.

Ve vztahu sebe ke svým dětem je považuje za *rozhodně jako rovnocennou bytost*. Souvisí s tím i řešení jejich problémů, které mohou nastat. *Jeho starosti jsou také mými starostmi, protože jsme si vzájemnou oporou, a to nemůže být jen fráze*.

Jako rodina dělá Ondra s dětmi hlavně pohybové aktivity, protože *obě mé děti hodně sportují, tak spolu sportujeme*. Věnuje se oběma dětem, *s dcerou hodně bruslíme na kolečkových bruslích. Dále jezdíme na kole*. Hodně času věnuje i druhému dítěti. Protože je syn mladší, je potřeba se mu více věnovat. *Se synem hraji fotbal, taky si hrávám s autíčky a někdy hraji šachy*. Dětem se nevěnuje jen sám, *manželka zase s dcerou a synem*

tvoří, kreslí a děti zapojuje do vaření a pečení buchet. Mají rádi společné trávené chvíle jako rodina.

Stává se, že se dětem něco povede, převážně po sportovní stránce, potom vždy s manželkou děti oba pochválíme. Dávají jim zpětnou vazbu a řekneme, že jsme na ně pyšní.

Naopak, když některé z jeho dětí udělá nesprávnou věc, tak vysvětlím mu, že to, co udělalo, je špatně. Jako zpětnou vazbu snažím se říct i proč je to špatně, aby to dítě pochopilo i v širších souvislostech. Snaží se být pro děti za všech okolností oporou.

Povinnosti dětí se skládají ze dvou věcí, jednou je uklízení pokojíku a druhou je, že si musí sami, než s manželkou přijdeme z práce, začít dělat domácí úkoly. Důvodem těchto povinností je, že z práce s manželkou přichází později než jejich děti ze školy. Následně dětem kontroluje úkoly a pokud něčemu z úkolů nerozumí, doděláme společně.

Vzájemná důvěra mezi ním a dětmi je pro Ondru důležitá. Děti mu důvěřují a také se mu se svými starostmi svěrují, určitě ano. Tento přístup se mu už také vyplatil, protože již několikrát se nám děti s problémy svěřily. A vždy jsme to vyřešili.

Jinak mají děti od Ondry volnost v rozhodování v některých věcech, ale přiměřenou jejich věku. Není to o všem, ale vždy zvažujeme okolnosti. S manželkou chápou, že se děti chtějí na rozhodnutích, které se jich týkají, podílet. Zatím, naštěstí, nerozhodují o nějak důležitých věcech, alespoň tedy z mého pohledu jako dospělého, tak většinou jejich rozhodnutí vyhovíme. A děti naše zvažování jejich rozhodnutí chápou.

Součástí Ondrovy výchovy je děti za dobré skutky chválit a chválíme často. Záleží mu s manželkou na tom, aby věděli, že jsou jako rodiče tady pro ně, a většinou dětem říkáme a opakujeme, že jsme na ně moc pyšní a že je máme moc rádi. Ondra chce především pro své děti jen to nejlepší. Jsou pro mě důležité, a oni to vědí.

5.5.4 Vztahy v prokreační rodině

Ohledně způsobu výchovy dětí se s manželkou shodují. Pokud jsme někdy nějakou drobnou neshodu měli, tak to nebylo nijak zásadní. Dětem se věnují oba a oba s nimi tráví skoro stejné množství času. Ohledně rozdílnosti pohledů na výchovu s manželkou máme převážně stejný názor ohledně dětí.

Když Ondra má jiný názor než jeho manželka, tak vzniklou situaci řeší hned. *Pokud jsme měli nějakou drobnou neshodu, tak jsme ji řešili bez přítomnosti dětí.* Při výchově dětí bývají převážně všichni spolu, ale vzájemné neshody nemívají. *Na žádnou si už nevzpomínám.*

V manželství se jako partneři ovlivňují už tím, že žijí společný život jako rodina. Ohledně ovlivnění Ondry manželkou ve výchově dětí tvrdí, že ho rozhodně ovlivňuje, *určitě ano.* Mají vyvážený vzájemný vztah, kdy Ondra *respektuje názory partnerky.* Důvodem je to, že *spousty věcí ve výchově řeší s větším nadhledem a chladnou hlavou, což obdivuji.* Ovlivnění se projevuje tím, že *tento postoj se snaží přenášet i na mě, což se mi podle mě docela daří.*

5.6 Společná témata

Výzkumným cílem bylo zjistit, jak jsou rodiče v prokreační rodině při výchově dětí ovlivnění rodinnými vztahy ze své orientační rodiny. Při výzkumu jsem vycházel především ze své zkušenosti, kterou jsem si ověřoval v rozhovorech s respondenty. Výzkumný cíl jsem se snažil zjistit pomocí dílčích výzkumných otázek.

1. V jakých rodinných vztazích byli vychováváni rodiče ve svých orientačních rodinách?

Paní Beáta vyrůstala v harmonické rodině, do teď má k mamince *úžasný vztah*, vyrůstala s mladším bratrem, paní Tamara také vyrůstala v harmonické rodině a měla k oběma rodičům *stejný vztah*, vyrůstala se starším bratrem. Paní Patricie vyrůstala v harmonické rodině, kde měla *mámu přísnější a tátu vzácnějšího*, vyrůstala s mladším bratrem. Pan Radek také vyrůstal v harmonické rodině a měl s rodiči *normální vztah*, vyrůstal se dvěma sestrami. Pan Ondřej vyrůstal v harmonickém manželství rodičů a měl *k oběma rodičům hezký vztah*, vyrůstal s mladším bratrem.

2. Jak rodiče hodnotí výchovu, kterou sami zažili ve své orientační rodině?

Paní Beáta hodnotí výchovu kladně tak, že by si za vzor vzala otce z důvodu, že *byl hrozně slušný a rovný chlap*, paní Tamara hodnotí výchovu také kladně a za vzor ve výchově si bere otce, protože *věděl si se vším rady a měl přímočařejší pohled na svět.* Paní Patricie hodnotí

svou výchovu též kladně, ale za vzor si spíše nikoho nebere, *nevím, asi ne*. Pan Radek hodnotí výchovu kladně, bere si za vzor *určitě mí rodiče* a pan Ondra hodnotí výchovu též kladně s tím, že *vzorem jsou mi oba rodiče*.

3. Jak rodiče vychovávají své děti?

Paní Beáta vychovává své děti často jako rovnocenné bytosti, protože *moje děti si vydobily to postavení*. Paní Tamara vychovává své děti jako rovnocenné partnery, ale *musejí také umět poslouchat a naslouchat radám, které rodiče dávají*. Paní Patricie zatím nevnímá své děti jako rovnocenné bytosti, protože *děti jsou ještě docela malé, aby byly úplně rovnocenné*. Pan Radek vnímá své děti jako rovnocenné bytosti *podle toho, v jaké situaci, protože jsou věci, kterým ještě nemůžou rozumět nebo se nedokáží správně rozhodnout*. Naproti tomu pan Ondřej vnímá své děti *rozhodně jako rovnocennou bytost*.

4. Jaké jsou rodinné vztahy v prokreační rodině?

U všech respondentů jsou vztahy mezi partnery v prokreační rodině celkově v souladu. Pokud se jedná o neshody v rodině, tak u paní Beáty se stává, že *manžel je dominantní* a vyčítá ji, že *jsem moc benevolentní*. Paní Tamara má neshody s manželem, že *nerozumí, když něco vysvětluji dětem a on to nakonec převrátí proti mně*. U paní Patricie se občas stane to, že *nemůžeme se sejít úplně ve všem, ale nemyslím si, nějaké zásadní rozdíly by tam asi neměly být*. Pan Radek má občas neshody ve výchově s manželkou, ale *na důležitých věcech se ale shodneme*. Pan Ondřej se svou manželkou *téměř nezažíváme neshody*.

Rodinné vztahy vycházejí také z aktuální situace v rodině, kterou popisuje tabulka níže. Z tabulky je patrné, že oba rodiče mají jen Patricie a Radek, Beáta a Tamara mají jen matku a Ondřej otce. Tři děti vychovávají Patricie a Radek. Beáta s Tamarou a Ondřejem vychovávají po dvou dětech, z toho Beáta rozená dvojčata. Se starším bratrem vyrůstala Tamara, s mladším bratrem Beáta, Patricie a Ondřej. Radek vyrůstal s dvěma staršími sestrami, ale bohužel mu jedna ze sester nedávno náhle zemřela. Aktuální stav rodiny respondentů je zachycen v následující tabulce.

	Rodiče	Děti	Sourozenci
Beáta (48 let)	matka	syn (15 let) dcera (15 let)	mladší bratr
Tamara (44 let)	matka	dcera (15 let) syn (14 let)	starší bratr
Patricie (39 let)	matka otec	dcera (9 let) dcera (6 let) dcera (3 roky)	mladší bratr
Radek (38 let)	matka otec	dcera (15 let) syn (12 let) syn (9 let)	starší sestra
Ondřej (43 let)	otec	dcera (12 let) syn (10 let)	mladší bratr

Tabulka 1: Členění rodin

Tabulka vztahů v rodině popisuje vzájemné vztahy v orientační a prokreační rodině z pohledu respondentů. První sloupec tabulky popisuje vzájemný vztah mezi rodiči v orientační rodině z pohledu respondentů, kteří jsou jejich dětmi, a druhý sloupec popisuje výchovu respondentů od svých rodičů v orientační rodině. Třetí sloupec vyjadřuje vzájemný vztah mezi respondenty a partnery v prokreační rodině a čtvrtý sloupec popisuje výchovu dětí respondentů v prokreační rodině. V závorkách první číslo označuje stránku v přepisu rozhovoru a druhé číslo označuje řádek na stránce přepisu rozhovoru. Vztahy uvedené v následující tabulce odpovídají dílčím výzkumným otázkám výzkumu.

	Vztahy v orientační rodině (rodič x rodič)	Výchova v orientační rodině (dítě x rodič)	Výchova v prokreační rodině (rodič x dítě)	Vztahy v prokreační rodině (rodič x rodič)
Beáta	<i>Naši měli krásné manželství.</i> (1,17)	<i>Nechávali nás vyrůst.</i> (4, 126)	<i>Obrovská zodpovědnost.</i> (5, 154)	<i>Manžel je dominantní typ, on se snaží být takový pedantský typ vůči dětem.</i> (8, 258)
Tamara	<i>Rodiče měli krásný vztah.</i> (1, 10)	<i>Nás naučili důležité věci, teda pomáhat, být důslední v tom, co děláme, učit se.</i> (2, 60)	<i>To není jen tak, postarat so o ně, když jsou malí.</i> (3, 75)	<i>Ve výchově máme rozdílné názory.</i> (4, 124)
Patricie	<i>Vztahy měli asi dobré.</i> (1, 16)	<i>Měli jsme nějaké pevné mantinely, jak se máme chovat.</i> (4, 104)	<i>Radost z úspěchu těch dětí.</i> (5, 142)	<i>Nějaké zásadní rozdíly asi nemáme.</i> (9, 293)
Radek	<i>Vztah byl harmonický a normální.</i> (1, 10)	<i>Dříve mi přišla výchova přísná, ale dnes to vidím jinak.</i> (2, 59)	<i>Velká zodpovědnost.</i> (3, 76)	<i>Neshody bývaly dříve, a to zejména ve volnější výchově manželky.</i> (4, 124)
Ondřej	<i>Rodiče byli hodní.</i> (1, 8)	<i>V přístupu maminky a tatky byli mými rodiči.</i> (3, 75)	<i>Jedním slovem zodpovědnost.</i> (3, 80)	<i>Máme převážně stejný názor ohledně dětí.</i> (5, 133)

Tabulka 2: Vztahy a výchova v rodině

Z **fenomenologického** vnějšího náhledu jsou individuální zkušenosti respondentů nepřenositelné a vypovídající o jedinečnosti všech zkušeností. Dětství každého z nich ovlivnily vztahy nejen mezi rodiči, ale také sourozenci. Beáta, Tamara, Patricie a Ondra vyrůstali s bratrem, což ovlivňuje vzájemné vztahy nejen k rodičům, ale také vzájemný vztah se sourozencem, kterým je váš bratr. Radek oproti tomu vyrůstal jako nejmladší sourozenec dvou sester, což ovlivnilo rodinu nejen početně, ale především vztahově. Navíc se vzor pětičlenné orientační rodiny promítl u Radka do založené pětičlenné prokreační rodiny. Jedinečnost při změně počtu členů rodiny se projevuje při úmrtí v rodině změnami, které ovlivňují rodinné vztahy, ale tyto změny nejsou součástí tohoto výzkumu, ale zasáhly respondenty Beátu a Tamaru úmrtím otce, Ondřeje úmrtím matky. Specifické je postavení respondenta Radka, který přišel o jednu ze svých sester, se kterou vyrůstal. Po založení vlastní rodiny vychovává Beáta, Tamara a Ondřej dvě děti, z toho Beáta dvojčata, syna s dcerou, a Tamara s Ondřejem syna a dceru. Patricie s Ondrou vychovávají tři děti, z toho Patricie tři dcery a Ondřej dva syny a dceru. Jedinečné jsou také vzájemné vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, ať už vycházíme z orientační nebo prokreační rodiny.

Celkový fenomenologický pohled na průběh života respondentů vypovídá o tom, že všichni ve svém dětství vyrůstali pod dohledem obou rodičů. Paní Beáta a Tamara vzhlížejí ke svým otcům, pan Radek a Ondřej k oběma rodičům a paní Patricie si inspiraci ve výchově dětí u svých rodičů nebere. V současné době jsou všichni respondenti v manželském svazku, kdy vzájemné soužití manželů při výchově dětí je v podstatě rovnocenné. Pouze manžel paní Tamary se na výchově dětí z důvodu pracovního zaneprázdnění příliš nepodílí a pan Radek přenechává větší část výchovy na manželce z důvodu vlastního pracovního vytížení. Všichni respondenti, kteří se účastnili výzkumu, se snaží vychovávat děti podle svého nejlepšího svědomí. Usilují o dobré vzájemné vztahy v rodině napříč generacemi bez ohledu na historii rodinných vztahů a výchovné působení na své potomky.

Z **hermeneutického** pohledu prožívají respondenti obdobné vzájemné vztahy a výchovu, jako výzkumník. Pohledem skrze hermeneutického kruhu je každá zkušenost respondenta jako rodiče koloběh života, kdy stejným průběhem, jen s jiným pozadím života, prošli rodiče respondentů v jejich orientační rodině a stejnou zkušenost se stejným průběhem v životě s dalším ještě neodhadnutelným pozadím života čeká děti respondentů.

Na základě dvojité hermeneutiky jsem se snažil pochopit fenomenologický přístup respondentů na základě vlastních životních zkušeností. Vzájemný vztah sebe se svými rodiči

mohou přirovnat ke vztahu všech respondentů, protože vzájemné vztahové vazby mezi rodiči a dětmi v orientační rodině fungují a v průběhu času přetrvávají nejen u mě, ale také u respondentů. U výchovy od rodičů ve své orientační rodině se cítím nejbližší k Ondrovi, protože vzájemnost ve vztahu rodičů k dětem jsem cítil obdobnou. Ve výchově vlastních tří dětí mám blízko k Patricii a Radkovi, z toho k Patricii i v tom, že také vychovávám tři dcery. Ve vztahu ke svým dětem mám obdobné pocity s Ondrou a v trávení volného času s dětmi s Tamarou. Vztah v manželství a postoj ke své manželce mám blízky Ondrovi, ale svou pracovní vytížeností také k Radkovi.

Na základě **idiografického** pohledu zažívá každý respondent neopakovatelnou a nepřenositelnou zkušenost v životě, která je jedinečná a je každému v životě dána. Jedinečnost zážitku ve své výchově od rodičů v orientační rodině je stejně jedinečná jako výchova dětí v prokreační rodině se všemi jejich prožitky. Neslučuje se se zkušeností jiných, protože se rozchází v místě, čase a aktérech, kteří byli účastní jedinečného prožitku. Paní Beáta zažila jedinečný pocit z autority vlastního otce, paní Tamara nepřenositelný pocit při rozdílných názorech se svým manželem, paní Patricie jedinečný pocit důvěry vlastních dětí, že všechno dokáže, pan Radek končící podřízenost svých dětí postupem věku a pan Ondřej idylické soužití s manželkou bez konfliktů ve výchově dětí. Výčet jedinečnosti každého je jen nástin z odpovědi respondentů, který je také jen náhledem do jejich soukromých životů.

Jedinečnost idiografického pohledu skrze rozhovory jsou fenomény každého respondenta, které se pomocí dvojité hermeneutiky přenáší do této diplomové práce v závislosti na vlastních zkušenostech výzkumníka, což odpovídá výzkumným kritériím Interpretativní fenomenologické analýzy, které jsem se při svém výzkumu snažil naplnit.

5.7 Doporučení pro praxi

Tato diplomová práce vychází především z rodinných vztahů v návaznosti na výchovu v rodině. Jejím základem jsou vzájemné vazby mezi rodiči a dětmi v návaznosti na vzájemné vztahy. Celá tato diplomová práce může být určena pro pracovníky v rodinných a výchovných poradnách, pro pracovníky ve školství zabývající se výchovou a výchovnými problémy žáků, učitelům k pochopení vztahů mezi rodiči a dětmi. V neposlední řadě je také určena pro pracovníky v krizových centrech, kteří jsou v kontaktu s rodinami a jejich dětmi a se kterými se pracuje v rámci výchovy a rodinných vztahů. Svým záběrem může být

použito pro širokou veřejnost k zvýšení si svých znalostí o vztazích v rodině spojených s výchovou, ale také jako podklad pro studijní účely ve výchově a mezilidských vztazích v rodině.

Nedílnou součástí práce s rodinami je také prvotní kontakt s rodinou při vzniku problému, který je třeba řešit. Z toho důvodu je tato diplomová práce přínosná pro pracovníky integrovaného záchranného systému, kteří řeší jako první komunikaci s rodinou ve všech možných situacích. Jedná se především o policisty, kteří řeší převážně problém bezpečnosti ve společnosti, ale také různá preventivní opatření. Dále jsou to členové záchranné služby řešící zdravotní indispozice člověka často v jeho rodinném prostředí. V neposlední řadě jsou to členové hasičského sboru na všech úrovních, kteří mohou zasahovat při různých případech ohrožení života, ohněm počínaje a různými bezpečnostními opatřeními konče.

ZÁVĚR

Rodina je především pojem o společenství lidí, která je provázána vzájemnými vazbami mezi rodiči a dětmi. Tato práce vycházela z teoretických východisek, kterými bylo nejen pojmosloví, ale také propojenost tématu s literaturou. Historickým zdrojem rodinných vztahů a výchovy byl rodinný život Jana Amose Komenského ve spojitosti s církví a Marie Terezie ve spojitosti s rodinnou tradicí panovnického rodu. Součástí této práce je také teoretický základ ve výchově, tedy především v jejím základu ve filosofii a propojenosti s rodinou navazující na výchovné cíle. S výchovou se pojí rodina, která je zde nahlížena nejen z pohledu etiky, ale také rodinných vztahů a vzájemného propojení mezi rodinou a výchovou.

Praktická část se zabývala kvalitativním výzkumem rozhovorů s respondenty a následným rozborem výzkumu vzájemných vztahů v rodině s návazností na výchovu v rodině. Důležitým mezníkem výzkumu byl především předěl mezi výchovou v rodině z pohledu dítěte a následně jeho založením vlastní rodiny spojeným s výchovou vlastních dětí. Rozhovory, a po jejich zpracování následná interpretace, přinesly podnětné závěry sloužící k objasnění vzájemných vztahů mezi generacemi.

Propojenost vztahů v rodině a výchovy přináší obměnou generace další aspekty a dimenze lidské existence, kdy v dobách našich rodičů byly jiné společenské i ekonomické možnosti a také byl jiný sociální způsob vzájemné pomoci v rodině. Současnost více institucionalizuje společnost a vzdělávání v ní, stejně jako ekonomické aspekty odkrývají další možnosti uplatnění jedinců ve společnosti. Rodinné vztahy se mění v důsledku rychlých změn ve společnosti a možností v uplatnění jednotlivce v možnostech, které mu společnost nabízí.

V konečném důsledku zůstává výchova a rodinné vztahy v základu v rodině. Současná rodina je podpořena ve výchově pomocí různých institucí, ale základem ve výchově zůstává prvotní pouto, a to rodinné. Její vliv na výchovu je stále primární stejně jako na mezilidské vztahy, které si člověk buduje od narození především u člověka, který ho přivádí do života v době, kdy ještě není schopen vlastního úsudku nebo rozhodování. Důsledkem toho jsou vzájemné vazby v rodině neodmyslitelnou hodnotou ve společnosti na jejímž základě celá společnost funguje. Přesah mezilidských vztahů přesahuje hranice jednotlivých rodin, tím vzniká společnost a možné uplatnění jednotlivce ve spletnosti společnosti.

Vzájemná vztahová propojenost jednotlivých členů rodiny, kteří byli součástí výzkumu této diplomové práce, se tady potvrdila. Vzájemnost v rodině je provázána společně s výchovou, kdy děti se učí od svých rodičů, ale také rodiče získávají nové zkušenosti výchovou svých dětí. Provázanost vztahů se potvrdila především v citové závislosti respondentů na všechny členy rodiny a jejich vlastní participace na vzájemném soužití v rodině. Závěr výzkumu potvrzuje jedinečnost každého člena rodiny a také autentičnost životních náhledů respondentů na vlastní vztahy v rodinách a výchově v nich. Propojenost výzkumníka s respondenty v podobě obdobných životních zkušeností, na jejichž základě proběhl kvalitativní výzkum podpořený teoretickými východiskem především v odborné literatuře, přináší náhled na autentický přístup respondentů k danému tématu. Vztahy a výchova v rodině jsou trvale dynamické procesy, které jsou staticky zachyceny v této diplomové práci v určité fázi svého vývoje u jednotlivých respondentů a výzkumníka. Osobitost výzkumu a teoretická příprava se zaměřovala především na pozitivní vliv vztahů a výchovy v rodině pohledem respondentů a výzkumníka. Rodinné vztahy ve vztahu s výchovou jsou ovšem daleko členitější a rozmanitější, než je obsaženo v této práci, což zadává další možnosti pro výzkum vztahů a výchovy v přímém působení rodiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-727-5.
- [2] BALVÍN, Jaroslav. *Andragogika a filozofie. V aplikaci na romskou kulturu*. Praha: Hnutí R. 2011. ISBN 978-80-86798-15-8.
- [3] BLECHA, Ivan. *Filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2004. ISBN 80-7182-147-0.
- [4] BUBERA, Martin. *Já a Ty*. Olomouc: Votobia 1995. ISBN 80-7198-042-1.
- [5] CLINE, Foster. FAY, Jim. *Rodičovství s láskou a logikou*. Praha: Návrat domů 2014. ISBN 978-80-7255-323-5.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] CHUDÝ, Štefan a kol. *Hledání kořenů výchovy v současné společnosti. Koncepce, úvahy, názory a dilemata*. Brno: Paido 2006. ISBN 80-7315-131-6.
- [8] ČÁP, Jan. MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- [9] ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- [10] ERIKSEN, Thomas, Hylland. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Potrál 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.
- [11] FRANKL, Viktor, Emil. *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta 1995. ISBN 80-85319-39-X.
- [12] HERRE, Franz. Marie Terezie. *Velká žena na habsburském trůně*. Praha: Brána 1996. ISBN 978-80-7243-562-3.
- [13] HINES, Gill. BAVERSTOCK, Alison. *Whatever!* London: Piatkus 2016. ISBN 978-0349409528.
- [14] JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

- [15] JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton 2003. ISBN 80-7254-329-6.
- [16] KRAUS, Blahoslav. POLÁČKOVÁ, Věra a kolektiv. *Člověk prostředí výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [17] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [18] KUMPERA, Jan. *Komenského vlastní životopis*. Brno: ALMI 2017. ISBN 978-80-87494-26-4.
- [19] MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Proměny současné české rodiny (Rodina-gender-stratifikace)*. Praha: Slon 2000. ISBN 80-85850-93-1.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana a kol. *Podpora rodiny. Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- [22] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Slon 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- [23] NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.
- [24] NOVÁK, Tomáš. ŠMOKA, Petr. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Psyché 2016. ISBN 978-80-247-5873-2.
- [25] PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství*. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.
- [26] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [27] ŘIHÁČEK, Tomáš a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [28] SKARUPSKÁ, Helena. *Filozofie a Teorie výchovy*. Praha: Hnutí R. 2016. ISBN 978-80-86798-70-7.
- [29] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.
- [30] SOKOL, Jan. *Člověk jako osoba*. Praha: Vyšehrad 2016. ISBN 978-80-7429-682-6.

- [31] SOKOL, Jan. *Jak jsem se měl na světě*. Praha: Radioservis 2011. ISBN 978-80-86212-80-7.
- [32] ŠVARŤÍČEK, Roman. ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [33] TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla*. Praha: Triton 2007. ISBN 80-7254-915-4.
- [34] TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-935-6.
- [35] WEISSENSTEINER, Friedrich. *Dcery Marie Terezie*. Praha: Ikar 2005. ISBN 80-249-0619-8.
- [36] WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*. Praha: Ikar 2017. ISBN 978-80-249-3362-7.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd. a tak dále

apod. a podobně

DNA deoxyribonukleová kyselina, nositelka genetické informace

IPA Interpretativní fenomenologická analýza

kol. kolektiv

mj. mimo jiné

např. například

s. strana

tj. to je

tzv. takzvaně

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Členění rodin	65
Tabulka 2: Vztahy a výchova v rodině	66

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: SLOVNÍČEK POJMŮ

Příloha P II: REŠERŠE KNIH

Příloha P III: SCHÉMA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Příloha P IV: PŘEPIS ROZHOVORU S PANÍ BEÁTOU

PŘÍLOHA P I: SLOVNÍČEK POJMŮ

Rodina – z pohledu vzájemných vztahů v rámci rodiny je *forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd.* (Jandourek, 2007, s. 206).

Rodina – rozlišení mezi soužitím v páru a rodinou *se ovšem z lidského páru zakládá až narozením prvního dítěte. Na rozdíl od domácnosti, kterou mohou tvořit a často také tvoří jak lidé opačného, tak i stejného pohlaví žijící v páru a jež se zakládá také soužitím jiné, větší skupiny osob, ať už pokrevně spjatých, anebo nikoli, pro rodinu je svazek krve (nebo aspoň adopce pokrevního svazku) definující vlastností* (Možný, 2006, s. 14).

Výchova – jakožto působení na člověka *představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti* (Kraus, 2014, s. 64).

Socializace – v souvislosti s výchovou v rodině *zjednodušeně vyjádřeno, je to začleňování dítěte do společnosti, rozvíjení dítěte jako společenské bytosti* (Čáp, Mareš, 2001, s. 54).

Socializace – jako důležitý pojem při výchově nejen v rodině *je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se do společnosti. Lze ji chápat jako sociální interakční proces a uskutečňuje se především sociálním učením (zejména učením se sociálními rolím), ale i nátlakem. Socializace se odehrává především v rodině, ve skupině vrstevníků a přátel, ve škole, prostřednictvím masmédií a práce* (Kraus, 2001, s. 54).

Vztahy mezi lidmi – v návaznosti na rodinné vztahy *můžeme rozdělit do dvou velkých skupin. Společenské vztahy jsou mezi příslušníky různých profesí, společenských vrstev, národů atd. Zabývá se jimi zejména sociologie, ekonomie, historie. Naproti tomu osobní vztahy (meziosobní, interpersonální, psychologické) jsou vztahy mezi členy rodiny, přáteli, spolužáky, mezi učitelem a žákem, blízkými spolupracovníky. Jsou to vztahy zcela určitých osob s jejich individuálními vlastnostmi* (Čáp, Mareš, 2001, s. 56).

Prokreační rodina – ve vztahu na výchovu dětí v rámci rodiny *je rodina rozmnožující potomstvo, založená dospělým člověkem* (Matoušek, 1997, s. 141).

Orientační rodina – ve vztahu k rodičům *je rodina, do které se člověk narodí, případně do níž je jako dítě přijat* (Matoušek, 1997, s. 141).

Humanizační funkce výchovy – je také funkce výchovy v rodině a *znamená formování osobnosti jedince s cílem dosáhnout změn, jejichž výsledkem je přijetí nemateriálních hodnot, které vedou v obecné rovině k pozitivním změnám ve vztazích člověka k člověku* (Chudý, 2006, s. 125).

Rodinný cyklus – přenáší se v rámci generací rodiny, *je neustálé předávání a přebírání přesně definovaných rolí různými členy rodiny, kteří jsou k jejich výkonu „určení“, ale i uchovávání tradic a stereotypů za předpokladu biologické reprodukce rodiny* (Maříková, 2000, s. 67).

PŘÍLOHA P II: REŠERŠE KNIH

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-727-5.

Tato kniha přináší především upřesnění filosofických myšlenek předních filosofů s upřesněním filosofických směrů současnosti. Pro tuto práci kniha přinesla náhled na etické prvky ve společnosti.

BALVÍN, Jaroslav. *Andragogika a filozofie. V aplikaci na romskou kulturu*. Praha: Hnutí R. 2011. ISBN 978-80-86798-15-8.

Knihy se věnuje andragogickému náhledu na filosofii. Je důležitou částí této práce osvětlující možnost výchovy napříč generacemi.

BLECHA, Ivan. *Filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2004. ISBN 80-7182-147-0.

Odborná publikace zabírající se především směry filosofie a jejími představiteli. V této práci byla zásadní při upřesnění směrů výzkumu v návaznosti na filosofii.

BUBERA, Martin. *Já a Ty*. Olomouc: Votobia 1995. ISBN 80-7198-042-1.

Autor se zamýšlí nad vzájemnými vztahy v kontextu aktuálního působení měnícího se v minulost. Pro mou práci byla důležitou knihou pro svou přesnost ve vystihnutí reality vůči minulosti.

CLINE, Foster. FAY, Jim. *Rodičovství s láskou a logikou*. Praha: Návrat domů 2014. ISBN 978-80-7255-323-5.

Způsob existence rodiny s možnostmi působení na děti je záležitostí výchovy především v rodině. V této práci především popisuje vývoj vzájemných vztahů při výchově dítěte.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Metodologická kniha se zaměřením na kvantitativní výzkum, ale také upřesňující kvalitativní přístup. Pro tuto práci důležitá kniha v upřesnění zásad metodologického zpracování výzkumu.

CHUDÝ, Štefan a kol. *Hledání kořenů výchovy v současné společnosti. Koncepce, úvahy, názory a dilemata*. Brno: Paido 2006. ISBN 80-7315-131-6.

Výchova jako součást působení nejen v rodině vypovídá v této publikaci o možnostech působení na výchovný proces. V této práci byla použita pro upřesnění výchovného působení.

ČÁP, Jan. MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-463-X.

Tato publikace vypovídá především o možnostech výchovy, která je součástí této diplomové práce. Bylo zde čerpáno nejen z procesu výchovy, ale také z pojmosloví používaného v této práci.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum 1993. ISBN 80-7066-534-3.

Knihy vypovídá o působení výchovy ve vzdělávacích institucích, ale také výchovného působení v rodině. Proto tato kniha byla cenným zdrojem poznání výchovných metod v rodinách.

ERIKSEN, Thomas, Hylland. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

Autor v knize rozebírá vzájemnou rodovou propojenost jednotlivých členů společnosti. Pro tuto práci byla kniha přínosná v antropologickém pohledu na vzájemné rodinné vazby.

FRANKL, Viktor, Emil. *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta 1995. ISBN 80-85319-39-X.

Součástí této diplomové práce je řešení vzájemných vztahů v rodině. Autor svým osobitým způsobem popisuje vazby nejen v nejbližší rodině, což bylo použito v této diplomové práci.

HERRE, Franz. Marie Terezie. *Velká žena na habsburském trůně*. Praha: Brána 1996. ISBN 978-80-7243-562-3.

Životní příběh panovnice Marie Terezie v této diplomové práci ozřejmil život panovnice a její vliv na vzájemné rodinné vztahy a výchovu jejich dětí. Přínos knihy byl především ve výchově dětí, kterou Marie Terezie hlásala a snažila se prosazovat.

HINES, Gill. BAVERSTOCK, Alison. *Whatever!* London: Piatkus 2016. ISBN 978-0349409528.

Anglická publikace popisující vztahy v rodině a řešení jejich problémů. Pro tuto práci byla přínosná v pohledu na vzájemné mezilidské vztahy mezi rodiči a jejich dětmi.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

Encyklopedický slovník pro tuto diplomovou práci především definuje jednotlivé názvy a upřesňuje především sociologická témata, která zde byla použita.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton 2003. ISBN 80-7254-329-6.

Autor popisuje etické principy, které jsou nedílnou součástí každé práce s klienty v pomáhajících profesích. Pro tuto diplomovou práci byla přínosná v otázkách etického hlediska výchovy člověka.

KRAUS, Blahoslav. POLÁČKOVÁ, Věra a kolektiv. *Člověk prostředí výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido 2001. ISBN 80-7315-004-2.

Autoři se především věnují otázkám, kterými se zabývá sociální pedagogika. V této diplomové práci byla důležitou v otázkách vzájemných rodinných vztahů, které sociální pedagogika řeší.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

Součástí sociální pedagogiky je také práce s rodinou, kterou se zabývá tato diplomová práce. Tato kniha tuto práci obohatila o vyvíjející se vzájemné rodinné vztahy.

KUMPERA, Jan. *Komenského vlastní životopis*. Brno: ALMI 2017. ISBN 978-80-87494-26-4.

Knihy pojednává o životě a dílech Jana Amose Komenského. Pro tuto diplomovou práci bylo přínosem především náhledem na rodinný život našeho významného pedagoga.

MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Proměny současné české rodiny (Rodina-gender-stratifikace)*. Praha: Slon 2000. ISBN 80-85850-93-1.

Součástí této diplomové práce byla také rodina, která se v průběhu času mění. Proto tato publikace byla stěžejní při popisu proměny rodiny v souvislosti se změnami ve společnosti.

MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana a kol. *Podpora rodiny. Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

Rodinné vztahy řešící tato publikace byla důležitá pro tuto diplomovou práci v náhledu na podporu rodinných vztahů, které popisuje tato diplomová práce.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON 1997. ISBN 80-85850-24-9.

Řešení rodinných problémů vůči společnosti v této publikaci bylo podnětné pro tuto diplomovou práci. Především podstatný byl popis vztahů, který se v rodině postupem času mění.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Slon 2006. ISBN 80-86429-58-X.

Autor v knize řeší vzájemný vztah rodiny a společnosti, který je také součástí této diplomové práce. Vychází především z popisu rodiny, kterou obklopuje společnost.

NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.

Vztahové problémy v rodině, kterými se zabývá tato diplomová práce, vychází také z této publikace, která řeší vzájemnou vazbu mezi jednotlivými členy rodiny. Popisuje především vývoj těchto vztahů důležitých pro pochopení působení vzájemných vazeb.

NOVÁK, Tomáš. ŠMOKA, Petr. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Psyché 2016. ISBN 978-80-247-5873-2.

Autoři publikace především řeší možné nebo nastalé rodinné problémy, které se v současné společnosti vyskytují. Pro tuto diplomovou práci byl přínosný popis vzájemných vazeb v rodinách.

PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství*. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

O člověku a jeho aspektu ve vzájemných vztazích je důležitým článkem pro pochopení vzájemných vazeb ve společnosti, a proto je tato publikace důležitá pro tuto diplomovou práci.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

Knih se především zabývá rodinou z pohledu sociální pedagogiky. Tato publikace byla důležitá pro pochopení provázanosti rodinných členů vůči společnosti a také mezi jednotlivými členy rodiny.

ŘIHÁČEK, Tomáš a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

Publikace byla podstatná pro výzkum použitý v této diplomové práci. Popisuje způsob výzkumu a také postup zpracování výzkumu, který byl v této diplomové práci použit.

SKARUPSKÁ, Helena. *Filozofie a Teorie výchovy*. Praha: Hnutí R. 2016. ISBN 978-80-86798-70-7.

Autorka popisuje výchovu s propojením filosofického náhledu na výchovu. Publikace současně slouží jako studijní podklad a pro tuto diplomovou práci byla důležitá v pochopení způsobu výchovy nejen v rodině.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

Tato publikace upřesňuje náhled na rodinu z psychologického hlediska. Pro tuto diplomovou práci je přínosná především v popisu vzájemných vazeb, které se rodiny dotýkají.

SOKOL, Jan. *Člověk jako osoba*. Praha: Vyšehrad 2016. ISBN 978-80-7429-682-6.

Knihy popisuje osobnost člověka v kontextu dějin. Pro tuto diplomovou práci byla přínosná především v náhledu na životní cyklus, který provází nejen život rodiny.

SOKOL, Jan. *Jak jsem se měl na světě*. Praha: Radioservis 2011. ISBN 978-80-86212-80-7.

Tato publikace obsahuje autobiografický popis života autora. Pro tuto diplomovou práci je přínosná především svým náhledem na život z pohledu člena rodiny a jeho rodinných vztahů.

ŠVARŤÍČEK, Roman. ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Autoři se zabývají metodologickým výzkumem, který je použit v této diplomové práci. Pro tuto diplomovou práci byla kniha podstatná v popisu procesu kvalitativního výzkumu.

TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla*. Praha: Triton 2007. ISBN 80-7254-915-4.

Knihy pojednává o životě a myšlenkách V. E. Frankla. Pro tuto diplomovou práci byla přínosná především v náhledu na vzájemné lidské vztahy, které vzájemně propojují členy rodiny a také celou společnost.

TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-935-6.

Autorka ve své publikaci řeší rodinné rozpory. V této diplomové práci byla podstatná pro pochopení mezilidských vztahů především v rodinném kruhu.

WEISSENSTEINER, Friedrich. *Dcery Marie Terezie*. Praha: Ikar 2005. ISBN 80-249-0619-8.

Vzájemné vztahy panovnice Marie Terezie s dcerami řeší tato publikace. Pro tuto diplomovou práci byla přínosná v popisu vzájemných vztahů mezi Marií Terezií a jednotlivými dcerami, které vychovala.

WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*. Praha: Ikar 2017. ISBN 978-80-249-3362-7.

Autor popisuje vzájemné vztahy mezi panovnicí Marií Terezií a jejími syny. Publikace byla důležitá pro pochopení vztahů mezi členy rodiny v mužském pokolení Marie Terezie.

PŘÍLOHA P III: SCHÉMA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

VO 1 – V jakých rodinných vztazích byli vychováváni rodiče ve svých orientačních rodinách?

1. Jaké bylo Vaše dětství?
2. Jací byli Vaši rodiče? Jaké vztahy jste měl/měla k otci a matce? Jaké vztahy měli Vaši rodiče mezi sebou?
3. Jaké činnosti jste často dělával/dělávala společně se svými rodiči? S kým z rodičů?
4. Jaký důraz kladli Vaši rodiče na Vaše úspěchy, např. ve škole?
5. Jaké jste měl/měla doma povinnosti v dětství a v dospívání? Jak byli Vaši rodiče důslední ve vyžadování jejich plnění?
6. Jak reagovali Vaši rodiče na to, když jste udělal/udělala něco správného, když se Vám něco povedlo?
7. Jak reagovali Vaši rodiče na to, když jste udělal/udělala něco špatného, nesprávného, nebo když se Vám něco nepovedlo?
8. Jakou volnost Vám rodiče dávali? Např. jak reagovali, když jste chtěl/chtěla s kamarádem ven?
9. Jak často a jakým způsobem se u Vás doma chválilo?
10. Svěřoval/svěřovala jste se se svými problémy a starostmi rodičům?

SVO 2 – Jak rodiče hodnotí výchovu, kterou sami zažili ve své orientační rodině?

1. Co dělali podle Vás Vaši rodiče ve výchově správně?
2. Dokážete si vzpomenout na nějaké momenty ve svém dětství, kdy jste byl/byla na své rodiče hodně rozzlobený/rozzlobená, nebo na něco, co Vás zraňovalo? Čeho se to týkalo?
3. Ve Vaší výchově, byl pro Vás někdo vzorem?

SVO 3 – Jak rodiče vychovávají své děti?

1. Co pro Vás znamená rodičovství?
2. Jak vnímáte své dítě ve vztahu k sobě jako k rodiči? Vidíte dítě vůči sobě jako zcela podřízeného jedince či spíše jako rovnocennou bytost?
3. Jaké aktivity děláte společně se svým dítětem?
4. Jak reagujete, když Vaše dítě udělá něco správného, když se mu něco povede?

5. Jak reagujete, když Vaše dítě udělá něco špatného, něco, s čím nesouhlasíte?
6. Jaké povinnosti v rodině má Vaše dítě? Jaké požadavky kladete na své dítě?
7. Svěřuje se Vám Vaše dítě se svými problémy a starostmi?
8. Jak velkou volnost v rozhodování dáváte svému dítěti?
9. Jak často a jakým způsobem se u Vás doma dítě chválí?

SVO 4 – Jaké jsou rodinné vztahy v prokreační rodině?

1. Zažíváte neshody se svou manželkou/manželem – partnerkou/partnerem v otázkách výchovy? Čeho konkrétně se vaše rozdílné názory týkají?
2. Jak řešíte vzniklé neshody?
3. Ovlivňuje Vás nějak ve výchově partner? Jak?

PŘÍLOHA P IV: PŘEPIS ROZHOVORU S PANÍ BEÁTOU

SVO - 1

1. Jaké bylo Vaše dětství?

No, moje dětství bylo pěkné. Já jsem vyrůstala v úplné rodině, naši měli hezký vztah, byli spolu celý život vlastně až do tatínkové smrti, takže myslím si, že to bylo velmi, vzpomínám na to velice ráda. Bylo to velmi pěkné, měli jsme pěknou rodinu, mám bratra, který byl o šest let mladší, tak tam byly takové trošku konflikty, z titulu rozdílu věku, ale jako vztahy s rodiči... Babičky jsme měli... babičku už jsem neměla, dědu jsem měla hrozně ráda, jako maminciného tatínka, a pak jsem ještě měla prarodiče jako v Hradci Králové, na to taky velice ráda vzpomínám, na prázdniny v Hradci.

2. Jací byli Vaši rodiče? Jaké vztahy jste měla k otci a matce? Jaké vztahy měli Vaši rodiče mezi sebou?

Naši měli krásné manželství, vlastně byli spolu od nějakých jejich třiaadvaceti let, a pak jsem se narodila já. Moje maminka je taková ta klasická hodná paní, taťka byl takový dominantnější typ, ale měl mamku hrozně rád. Myslím že, já jsem nikdy nezaznamenala jako nějaké mimo běžné hádky nějaké konflikty. Opravdu jsem si vždycky říkala, že je to model, který bych chtěla mít v životě i já. K mamince mám úžasný vztah, mnohem lepší, jako nyní, než když jsem byla dítě. Tam jsem měla takový ten vzdor, vůči matce, takže tatínek byl taková ta modla. Já jsem byla taková ta tatínkova holčička, a zas naopak to bylo ve vztahu maminka s bráchou, ale teď mám s mamkou opravdu... Prostě je to maminka. Nikdy bych neřekla, ani teď, máti nebo takové nějaké slovo bych nepoužila.

3. Jaké činnosti jste často dělávala společně se svými rodiči? S kým z rodičů?

Já jsem vyrůstala na dědině, takže dřív jako vlastně byly to nějaké společné dovolené, ale jak za totalitního režimu, do NDR, sem tam, sem tam nějaký výlet, ale neměli jsme auto, takže se to všechno točilo kolem domu. Měli jsme velký dům se zahradou, který naši postavili, stěhovali jsme se v době, kdy mi bylo šest let. Narodil se brácha, takže všechno se točilo spíš jako na té vesnici. Všechny zábavy se odehrávaly, jakože v rámci vesnice. Jezdili jsme do toho Hradce s našima, tak to si pamatuju, že to byly nejkrásnější výlety, takové ty dálkové jízdy, a k moři do Německa. Do Prahy jsme jezdili, mám nějaké i fotky, třeba od orloje v Praze, když jsme jako s bráchou malé děcka. Jako nebylo těch činností jako je dneska, nebyly ty možnosti, to určitě, když to porovnáme, co nabízíme svým dětem, ale jako bylo

to fajn, bylo to jiné. Dělalí jsme táborák, třeba, na dvoře opékali špekáčky, což dneska už ani moc neznám.

4. Jaký důraz kladli Vaši rodiče na Vaše úspěchy, např. ve škole?

No tatínek si strašně přál, abych vystudovala tu a tu školu, jako motivoval mě k tomu. Vystudovala jsem to, ale nebylo to to, co jsem chtěla. Kladli na to důraz v tom smyslu, že nějak mě za známky jako nějak netrestali, já jsem se dobře učila. Mívala jsem samé jedničky, brácha se učil hůř, ten je ... Potom se vyučil, ale co si vzpomínám, vůbec ho jako nějak netrestali, říkali ty jseš blbej, tak se půjdeš učit. Ale měli takové nějaké ambice, abych si udělala vysokou školu, a to jsem ji nedělala, hned po té střední. Ale nijak mě k tomu nenutili, jako že bych měla nějaký stres. Pamatuji se, že jsem do té školy nechtěla chodit, potom na tu střední, když mi taťka řekl hele, dodělej to, mě známky nezajímají, a opravdu si pamatuji, že nechtěl vidět žádné vysvědčení. Jako beztak chodil sondovat k mamce, protože ta ho viděla, ale jako po mě ho nechtěl.

5. Jaké jste měla doma povinnosti v dětství a v dospívání? Jak byli Vaši rodiče důslední ve vyžadování jejich plnění?

Já už si ani nevzpomínám, že by byli nějak důslední. Já jsem pomáhala. Vždycky o prázdninách jsem chtěla udělat mamce radost, tak jsem vždycky uklidila celý dům, aby prostě když přijde z práce... Chodila jsem do pekárny pro chleba, to jsem měla jako povinnost. Vím, že jsem tam měla vždycky pět korun, a pekárna byla pět domů od našeho, na vesnici, taková vyhlášená pekárna. Hrozně ráda jsem tam chodila, takže to vím, že jsem měla jako povinnost, nákupy v obchodě nějaké a jinak jako povinnost jsem musela někdy hlídat bráchu.

6. Jak reagovali Vaši rodiče na to, když jste udělala něco správného, když se Vám něco povedlo?

Úsměvem. To si pamatuju, vždycky. Tak proto to dítě, teda jak si vzpomínám, proto jsem to asi dělala, že byli rádi, pochvala... dostala jsem vždycky pochvalu, slovní. Nikdy to nebyly odměny jako materiální, vždycky slovní.

7. Jak reagovali Vaši rodiče na to, když jste udělala něco špatného, nesprávného, nebo když se Vám něco nepovedlo?

Mamka vždycky nadávala, taťka byl takový typ autoritativní, že jako spíš na pohled. On byl jako hrozně hodný, v životě nás neuhodil, si nepamatuju, že bych od tatínka dostala. Tam stačilo, že měl tmavé černé oči, že přišel do dveří, postavil se, podíval se těma očima a už jsme byli zalezení, takže tam to stačilo jenom že přijde taťka. A mamka, ta nadávala. Ta nám nadávala, jako takto si vzpomínám, že vlastně, že to bylo takové nepříjemné.

8. Jakou volnost Vám rodiče dávali? Např. jak reagovali, když jste chtěla s kamarádem ven?

No, tak jako neměla jsem úplnou volnost. Proti třeba vrstevníkům jsem třeba na zábavy... Víím, že jsem musela být dříve doma, že jsem tím i argumentovala, že bych chtěla dojít někdy později. Někdy mi to dovolili, někdy ne. Podle situace, spíš podle nálady, že jsem vždycky šla ukecávat jednoho, pak druhého.

9. Jak často a jakým způsobem se u Vás doma chválilo?

U nás se chválilo ústně. A jako, když nám něco koupili, tak si nepamatuju, že by to bylo něco za něco. Jako kupovali nám věci, dárky naši, ale nebyli jsme bohatá rodina, že tak jako... Možná drobnosti, ale to si nevzpomínám, že to nebylo asi to primární, vždycky to byla pochvala, ústní, a myslím si, že tak co si pamatuji, tak o to jsem víc stála. O ten, jakože když byli naši rozzářeni a spokojeni. Že jsem se snažila dělat věci i pro tu pohodu doma.

10. Svěřovala jste se se svými problémy a starostmi rodičům?

Ne. Já třeba osobně moc ne, protože v té době, kdy já jsem vlastně vyrůstala, nebylo to běžné. Měli jsme kamarádky, já si nevzpomínám, že bych se nějak svěřovala. A co jsem se tak bavila třeba s kámoškama mého věku, nebo bavíme se ještě teď, ani jedna z nich. Nebylo to běžné, v té době...

SVO - 2

1. Co dělali podle Vás Vaši rodiče ve výchově správně?

Nechávali nás vyrůst. Nechali nás vyrůst. Prostě udělali z nás myslím si, že svobodné, samostatně přemýšlející bytosti, které mají svůj názor, respektovali nás takové, jací jsme byli a jsme...

2. Dokážete si vzpomenout na nějaké momenty ve svém dětství, kdy jste byla na své rodiče hodně rozzlobená, nebo na něco, co Vás zraňovalo? Čeho se to týkalo?

... Já nevím. Nemůžu si teď nic vybavit, ale určitě něco bylo. Si vzpomínám, ale já už nevím, čeho se to týkalo, když jsem byla rozzlobená. Asi, jak jsem vzdorovala, třeba jak jsem nechtěla být na té střední škole, že jsem chtěla zpátky domů. Ale dneska to přičítám tomu, že to bylo tím, že ve čtrnácti mě šupli na internát do Brna a dneska, když to vidím, že dcera má tento věk, tak si ani neumím představit, že bych ji měla šupnout do Brna na internát, ale jako vím, že to naši chtěli, protože to byla tak prestižní škola, že to bylo jakoby, že to dělali pro mě. Ne jako by mě tam chtěli šupnout, ale vím, když jsem chtěla zpátky, tak říkali buď tam, zůstaň tam, že v té době jsem rozzlobená byla...

3. Ve Vaší výchově, byl pro Vás někdo vzorem?

Já si myslím, že tatka. Byl to takový hrozně slušný chlap a rovný. Hrozně rovný. Doplatil na to v životě, jak ho pak okradli společníci, ale prostě byl rovný a jako hrozně ho za to uctívám, protože takových lidí bez pokřiveného charakteru jako je hrozně málo...

SVO - 3

1. Co pro Vás znamená rodičovství?

Pro mě znamená především zodpovědnost. A obrovskou zodpovědnost.

2. Jak vnímáte své dítě ve vztahu k sobě jako k rodiči? Vidíte dítě vůči sobě jako zcela podřízeného jedince či spíše jako rovnocennou bytost?

No moje děti si vydobily to postavení, že... Já mám dvojčata teda, vydobily si to postavení, že se staví do role rovnocenné bytosti, což snažím se jenom korigovat směrem dolů. Aby tomu prostě tak úplně nebylo. Ale že by byli podřízení, to asi není dobré slovo podřízení. Jako ve vztahu rodič dítě. Nevím, moc mi to tam nepasuje to slovo...

3. Jaké aktivity děláte společně se svým dítětem?

Já díky tomu, že jsou dva ve stejné třídě, čili se s něma neučím. Učí se spolu, což je obrovská výhoda. Je to maličko jiné, než třeba u jiných dětí. Že ty povinnosti přenáším na ně, vždycky na ně přenáším. Společně jezdíme na výlety, chodíme plavat, na dovolenou jezdíme, tak různě. Někdy si děláme holčičí večer a někdy klučičí večer. Že vezmu jednoho zvlášť,

oni si to hrozně užívají, protože si lezou na nervy tím, jak jsou pořád spolu, takže i ty aktivity se snažím někdy dělit mezi děti

4. Jak reagujete, když Vaše dítě udělá něco správného, když se mu něco povede?

Tak to mám samozřejmě radost. Mám radost jako matka, mám radost za ně, že mají radost oni. Tak každé rodič chce vidět svoje děti veselé, šťastné...

5. Jak reagujete, když Vaše dítě udělá něco špatného, něco, s čím nesouhlasíte?

No tak spíš zjišťuju důsledky i ty důvody. Třeba donese poznámku, tak pro mě to není směrodatné, že voněla se v hodině, pro mě opravdu není nic vypovídajícího. Zjišťuji proč se voněla v hodině, proč je ta reakce té učitelky taková, proč měla potřebu jí poznámku dat a proč dcera měla potřebu vytáhnout voňavku v hodině. A proč je z toho vůbec konflikt v nějaké věci, kterou já můžu považovat jako banální a někdo z něho může udělat celosvětový problém. Takže... někdy nadávám. Pokud je to oprávněné. Já jim vždycky říkám, mě vadí poznámky typu nevhodné chování. Ale chci vědět jaké chování. Vulgárně nadává, no to potom taky vulgárně nadávám, protože toto mi hrozně vadí, ale že zapomene pomůcky asi to tolik nehrotím, takové věci. Takže přijde na to, co je to slovo špatné a s čím nesouhlasím... Je spousta věcí, s čím nesouhlasím, ale je to téměř dvougenerační střet, rozdíl názorů a musím prostě respektovat, že ty děti v patnácti mají svůj názor...

6. Jaké povinnosti v rodině má Vaše dítě? Jaké požadavky kladete na své dítě?

Tak mají povinnosti už jenom to, že chodí, když jsem na dvanáctce a manžel v práci, že se o sebe musí starat. Odpoledne, že si musí připravit jídlo, které byt' mají navařené, nebo si musí obstarat jídlo. Už to mi přijde jako velká povinnost. Ne vždy teda, ano, ale pak mají takové ty standardní povinnosti, že každou sobotu musí vysát. Ano, každý jedno patro v domě. Jinak ty povinnosti, dcera chodí nakupovat každou neděli s tátou, syn těch povinností jako kluk řekla bych má méně, tak dostávají takové ty ad hoc úkoly... Jako vyskládat myčku a tak... Jako přesně stanovené mají pouze ten úklid a samozřejmě péči o svůj pokoj, tam nehrábnu...

7. Svěřuje se Vám Vaše dítě se svými problémy a starostmi?

Řekla bych, že dost. Nevím, do jaké míry, kolik mají těch tajemství, ale respektuji, že nějaké tajemství by měli mít. Holka, teďka v poslední době, myslím si, že mi řekne dost na to,

ale já nevím, kde je ta část ze sta procent kolik mi toho řekne. Neumím to vyhodnotit, jestli padesát, třicet, ale přijde mi, že mi říká dost věcí, které já bych třeba mamce nikdy neřekla. Syn, taky mi říká... Jo, říkají mi svoje starosti...

8. Jak velkou volnost v rozhodování dáváte svému dítěti?

Tak v rozhodování, určitě jim dávám teď na výběr, svobodnou volbu povolání. Ale to jako zcela. Samozřejmě doporučuju, vědí ty mantinely, že bych byla ráda, pokud to bude možné, aby měli nějaké minimální vzdělání a proč, to jim vysvětluju. Ale tu volbu samotnou... Jako to jim nenutím, se mi smějou, že bych z dětí měla dopravní piloty, tak to mají z toho srandu, puberťáci, ale jako nechávám to na nich, jako aby si fakt vybrali. Jinak jim nenechávám, jako volbu. Aby, prostě že dneska nejdu do školy, nebo dneska si jedu nakoupit. Musí se zeptat, pokud něco chtějí. Pokud chtějí nějaký nestandard, jako pokud chtějí zůstat déle ve městě, mamí, můžeme zůstat déle ve městě, napíšou esemesku, můžeme jet až autobusem v 17:15, na to se musí ptát, takže na to jim dávám, jako v čase, rozhodování, pokud je školní týden. Jsou zvyklí se ptát, ale jinak si myslím, že mají volnost a můžou se rozhodovat. Můžou se rozhodovat ve věcech oblíkání. Samozřejmě, někdy, když to přestřelí, špatně vyhodnotí situaci, nějaké povětrnostní podmínky, oblečou se mi lehčeji, než bych uvítala, tak jim to řeknu. Občas poslechnou, občas se šprajcnou, ale většinou remcají, ale poslechnou... Jinak co se týče rozhodování o penězích, dostávají určitý počet peněz, a to já nekontroluju, co s tím dělají, to je opravdu na nich...

9. Jak často a jakým způsobem se u Vás doma dítě chválí?

Ježíš, já nevím jak často, je to prostě podle situace. Já se třeba, manžel, ten pro pochvalu, ten s něma šetří, já chválím častěji. Ale neumím říct míru, jak často... Určitě denně za něco...

SVO - 4

1. Zažíváte neshody se svým manželem – partnerem v otázkách výchovy? Čeho konkrétně se vaše rozdílné názory týkají?

To určitě. Manžel je dominantní, on se snaží být takový pedantský typ vůči dětem, ten by chtěl, aby měli samé jedničky, aby furt seděli v knížkách, učili se. Samozřejmě to je nereálné. Mě zase říká, že jsem moc benevolentní, že nechávám ty děti tak jako více méně víc samostatně růst, než on by si představoval, ale nejsou to konflikty jako typu, že by jsme měli denně nějaké neshody. Vždycky, říkáme tomu, kdo zrovna hlídá, tak si tu situaci řeší

sám, takže ty děti mají i takový ten režim taťky, když jsem třeba na noční, musí odevzdat večer mobily, když ho naštvou, když mají špatné známky, to jsou nepřítelští, že, to se musí odlepit od mobilu, ale zase mají i moje takové benevolentnější, kdy já zase ale víc dbám na nějaké věci, když se rozčílím kvůli prkotinám, což zas můj muž nedělá, takže si myslím, že oni ani neví, s kým jsou radši...

2. Jak řešíte vzniklé neshody?

No u nás většinou takovým tím italským způsobem, ale jakože vyřešíme a hned je to pryč. Taková ta vlna, která, nevím, pěti desetiminutová křiku se přežene, děti na to nereagují nijak, protože jsou zvyklí a jako pak se... Nikdy u nás nebyla tichá domácnost. Ani s dětma jsme tak nikdy nejednali. Prostě se to vyřeší, vykřičí, jo, jak se lidově říká, seřveme se, já už nevím, kdo ve vztahu, třeba já, manžel, děti seřveme, ale je tam prostě hned ta komunikace další. Že žádné napučené, nebavím se s tebou, ty mi nestojíš za slovo. Prostě to je hned pryč ten vítr, a pak už je to v normálu. Nemají pocit, že by jsme je jako nějak odstrčili po tom konfliktu... I když vznikne třeba velký konflikt, jo. Třeba nějaký zákaz, děti brečí, samozřejmě...

3. Ovlivňuje Vás nějak ve výchově partner? Jak?

No, ovlivňuje... Asi ovlivňuje určitě. Ale my jsme oba dva takový, bych řekla, osobnosti. Já nejsem submisivní typ, manžel to respektuje. Já respektuji manžela... čili, já bych řekla, že v tomto je to takové strašně fajn. My si nikdy neřeknem, ty děláš něco blbě. Ano, ze srandy používáme, toto je ta tvoje výchova. Ale to je vždycky jako sarkasticky, není to myšleno tak, že za to můžeš ty, ano. Že vždycky za to můžem. Když se nám něco nelíbí, vždycky říkáme, kde jsme udělali chybu. Jako nikdy to není takový ten, jako to je tvoje chyba. Já myslím, že v tomto směru, že si tak jako přepinkáváme... Já jsem ta hodnější, manžel je dominantnější a děti to respektují. Myslím si, že potřebují mít někoho takového, z koho mají respekt. Ze mě ho nemají...